

ΛΕΥΚΙΟΣ ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ
η μετέωρη
θλιψη της ιστορίας...

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ
ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΟ
ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ

Εκπαιδευτικός,
Επιστημονικός και
Πολιτιστικός Οργανισμός
των Ηνωμένων Εθνών

Πολτισμική Επερώτητα
και Διαπολιτισμικός Διάλογος
για έναν Πολιτισμό Ειρήνης

UNIVERSITY
of NICOSIA

Εκδότης:

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

ΓΤΠ 016/2023-1.200

ISBN 978-9963-50-491-6

Σημείωμα εκδότη: Όπου δεν αναφέρεται στα κείμενα όνομα άλλου δημιουργού, τα κείμενα και τα ποιήματα ανήκουν στον Λεύκιο Ζαφειρίου

Copyright © έκδοσης, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, 2023

Copyright © κειμένων, οι Συγγραφείς

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται αυστηρά η πώληση ή οποιαδήποτε άλλη εμπορική εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους της παρούσας έκδοσης. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση αποσπασμάτων με την προϋπόθεση της αναφοράς στην πηγή. Οι εκδόσεις του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών διατίθενται δωρεάν και υπάρχουν αναρτημένες στην ιστοσελίδα <https://publications.gov.cy>

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ
ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΟ
ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ

Εκπαιδευτικός,
Επιστημονικός και
Πολιτιστικός Οργανισμός
των Ηνωμένων Εθνών

Πολιτισμική Ετερότητα
και Διαπολιτισμικός Διάλογος
για έναν Πολιτισμό Ειρήνης

UNIVERSITY
of NICOSIA

ΛΕΥΚΙΟΣ ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ

η μετέωρη

θλιψη της ιστορίας...

Χαιρετισμός του Επιτρόπου Προεδρίας

Συγκινεί ιδιαίτερα η περιδιάβαση στα μνημεία και τα τοπία της κατεχόμενης γης μας μέσα από τις φωτογραφίες του Λεύκιου Ζαφειρίου. Όπως και η αποτύπωση των ανθρώπινων μορφών που είναι συνδεδεμένες με τον χώρο, πάρα το πέρασμα του χρόνου. Λογοτέχνης, ποιητής ο ίδιος, κατάφερε να ταιριάξει τη σύλληψη των εικόνων από τον φακό της φωτογραφικής του μηχανής με τα συναισθήματα που μας παραπέμπουν στο δράμα που βίωσε η Κύπρος με την εισβολή και κατοχή σημαντικού τμήματος της πατρίδας μας.

Ο πόνος, η πίκρα, η οργή, το πένθος, η μελαγχολία, η νοσταλγία, είναι συναισθήματα που αγγίζουν την ψυχή του καθενός μας. Όσο όμως αρνητικά και μη ευχάριστα και αν είναι, διατηρούν μνήμες που αντιστέκονται σθεναρά στη λήθη και πεισμώνουν για το μέλλον.

Είναι τόσο πλούσια η ιστορία της κατεχόμενης γης της πατρίδας μας, και τόσο βαθιές οι ρίζες μας εκεί, που τίποτα δεν μπορεί να διαγράψει όσα μας συνδέουν με αυτήν εδώ και τρεισήμισι χιλιάδες χρόνια. Αυτό το μαρτυρούν οι τόποι και τα μνημεία που πάρα πολλά απεικόνισε με τα μάτια της ψυχής του ο Λεύκιος Ζαφειρίου - η Σαλαμίνα, οι Σόλοι, η Παναγία Κανακαριάς, η Μονή του Αποστόλου Ανδρέα, το Ριζοκάρπασο, το Βουνί, το Τρίκωμο, τα κάστρα του Πενταδακτύλου, οι συλημένες εκκλησίες και τα άλλα μνημεία της ιεράς μας πίστης - το μαρτυρούν επίσης οι μορφές των εγκλωβισμένων μας με την τεράστια αντοχή και τη δύναμή τους απέναντι στα παράνομα τετελεσμένα της τουρκικής κατοχής.

Η πραγματικότητα είναι βέβαια σκληρή, όσο σκληρή είναι και η στάση της τουρκικής πλευράς στις προσπάθειες για εξεύρεση μιας κοινώς αποδεκτής λύσης του εθνικού μας θέματος, η οποία να εγγυάται την επιβίωση του Κυπριακού Ελληνισμού με την επανένωση της πατρίδας μας και τον τερματισμό της κατοχής.

Όσο απογοητευτικά και αν είναι τα δεδομένα με την άλλη πλευρά, οι μνήμες, η καρδιά και η ψυχή μας δεν θα μας επιτρέψουν ποτέ να αποδειχθούμε κατώτεροι της ιστορίας και όσων μόχθησαν και πάλεψαν για να καταστήσουν ισχυρή την εθνική μας συνείδηση. Η διατήρηση και συντήρηση της μνήμης, με εκδόσεις όπως και το Λεύκωμα του Λεύκιου Ζαφειρίου, αποτελούν για τούτο ένα πολύ ισχυρό εκέγγυο.

Συγχαίρω για την έκδοση το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών και την Έδρα UNESCO του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Εύχομαι η κάθε φωτογραφία του Λευκώματος να καταστήσει με τη φωνή της ακόμα πιο δυνατή την πίστη και τη θέληση όλων μας να επιτύχουμε στον αγώνα στον οποίο έχουμε ταχθεί, ώστε να φυσήξει παντού στον τόπο μας ο άνεμος της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.

Φώτης Φωτίου

Χαιρετισμός Διευθύντριας Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών

Λεύκιος Ζαφειρίου, δάσκαλος, πεζογράφος, ποιητής, φιλόλογος, ερευνητής, φωτογράφος της ψυχής... Είναι τιμή για το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών η παρούσα έκδοση, αποτέλεσμα της συνεργασίας μας με την Έδρα UNESCO του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, αλλά κυρίως, αποτέλεσμα της εμπιστοσύνης που μας έδειξε ο Ζαφειρίου επιτρέποντας τη χρήση των φωτογραφιών και των γραφόμενων του, που μας άνοιξε δηλαδή την καρδιά του.

Το λεύκωμα αυτό αποτελεί ένα οδοιπορικό στην κατεχόμενη Κύπρο, αλλά και ένα οδοιπορικό που ενώνει τον χρόνο με τον τόπο και τους ανθρώπους. Κάθε φωτογραφία κρύβει τη δική της ιστορία και έχει τη δική της φωνή. Αυτή η φωνή ενδυναμώνεται μέσα από τις σκέψεις του Λεύκιου Ζαφειρίου εν είδει ημερολογίου, για έναν κόσμο που δεν είναι προσιτός στον δικό μας ορίζοντα. Και έρχεται αυτό το λεύκωμα να μας συγκλονίσει, να μας ταρακουνήσει, να μας ξυπνήσει...

Φωτογραφίες ερασιτεχνικές, φωτογραφίες που τραβήχτηκαν με κίνδυνο της ζωής του, φωτογραφίες τοπίων, μνημείων, συλημένων νεκροταφείων, εκκλησιών, ξεθωριασμένων τοιχογραφιών... Φωτογραφίες ντοκουμέντα μιας σκληρής πραγματικότητας... Φωτογραφίες ανθρώπων που ψάχνουν με τα μάτια τους... Συγκλονιστικές μαρτυρίες των ιδίων... Οι εγκλωβισμένοι, οι άνθρωποι που παρέμειναν στα σπίτια τους μετά την εισβολή. Ακοίμητοι φρουροί του τόπου τους.

Η αγάπη για την πατρίδα είναι αρετή. Η δύναμη κάθε κράτους βασίζεται στη δύναμη της ψυχής των πολιτών. Ειδικά οι εγκλωβισμένοι, αναμφισβήτητα και ανθεκτικά σύμβολα πολιτισμικής συνέχειας, δίνουν δύναμη σε όλους εμάς.

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου με τις φωτογραφίες του απεικονίζει τα κατεχόμενα χωριά μας, την τραγική καθημερινότητα ανθρώπων, μιας μικρής κοινωνίας που φέρνει στον κόσμο νέες ζωές και αποχαιρετά άλλες, ανθρώπων που κάνουν την καρδιά τους πέτρα και ζουν σε μια περιοχή που κάποτε ήταν ελεύθερη και ειρηνική, αλλά όχι πια.

Στόχος του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών είναι η διαφύλαξη της ιστορίας, του πολιτισμού, των αξιών του κυπριακού λαού, της προβολής αυτού του πλούτου ψυχής. Γι' αυτό και η αξία του παρόντος λευκώματος ως διαχρονικού τεκμηρίου, είναι τεράστια. Μας δίνεται η ευκαιρία να δούμε ένα πολύτιμο κομμάτι της ιστορίας του κυπριακού λαού μέσα από τα μάτια και τις σκέψεις του Λεύκιου Ζαφειρίου.

Τον ευχαριστούμε για το έργο που μας άφησε.

Αλίκη Στυλιανού

Δεν θα προσπαθήσω, σ' αυτό το σύντομο σημείωμα, να εξιστορήσω πώς και πόσο έχει διεισδύσει στη ζωή μας η εικόνα ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες, με την ταχύρρυθμη ανάπτυξη της τεχνολογίας. Αναλογισθείτε τις οικογενειακές φωτογραφίες των αρχών του εικοστού αιώνα, που απεικονίζουν τους γονείς της δικής μου γενιάς, παρμένες από επαγγελματίες φωτογράφους των πόλεων και συγκρίνετέ τις με τις ψηφιακές φωτογραφίες που μπορεί να τραβήξει κανείς ακόμη και με το κινητό του τηλέφωνο. Σκοπός πάντα ο ίδιος, η όσο το δυνατόν πιστή αντιγραφή της πραγματικότητας, οπουδήποτε κι αν βρίσκεται, για να καθιστά δυνατή την απόλαυση της μνήμης προσώπων, πραγμάτων, τοπίων.

8 Σε μερικές περιπτώσεις η φωτογραφική τέχνη απεικονίζει ανθρώπινα συναισθήματα μιας δεδομένης στιγμής. Αυτό το επιτυγχάνουν καλύτερα οι ταλαντούχοι φωτογράφοι, που μπορούν να «αρπάξουν» σ' έναν μορφασμό, μια κίνηση, τη μελαγχολία, τον πόνο, την ευτυχία.

Ο καλλιτέχνης φωτογράφος που προσπαθεί ν' αποδώσει συναισθήματα, ακόμη και με συνθέσεις άψυχων όντων, μπορεί να συγκριθεί με τον ζωγράφο ή τον γλύπτη, που αποτυπώνει με τον χρωστήρα του ή τη σμίλη του συναισθήματα, που αποφασίζει όμως με τη δική του φαντασία. Το ίδιο κάνει και ο ποιητής, με την τέχνη του λόγου ή ο μουσικός με τις μελωδικές του εκφράσεις.

Έγραψα τα πιο πάνω καθώς προσπαθούσα να βρω πού να κατατάξω τον ποιητή Λεύκιο Ζαφειρίου, που σε μια δεδομένη στιγμή της ζωής του αποφάσισε ν' απαθανάτισε με τη φωτογραφική του μηχανή τοπία, μνημεία και ανθρώπινες μορφές της κατεχόμενης σήμερα από τους Τούρκους περιοχής του τόπου μας. Είχα την τύχη να δω την έκθεση αυτών των φωτογραφιών στις αίθουσες της Πύλης Αμμοχώστου στη Λευκωσία τον Δεκέμβριο του 2015. Με εντυπωσίασαν οι φωτογραφίες του, γιατί λήφθηκαν με περισσή ευαισθησία και ποιητική διάθεση, όχι για να απεικονίσουν «τουριστικά» θέματα, αλλά για να αγγίξουν την ψυχή, να ενθυμίσουν «ίδια κακά», πίκρες και συμφορές ενός κόσμου που πάει να σβήσει και που πεισματικά ο ποιητής και μαζί του όλοι εμείς, συμπάσχοντες, προσπαθούμε να τον κρατήσουμε μακριά από τη λήθη. Ο φωτογράφος Λεύκιος Ζαφειρίου είναι τελικά φωτογράφος-ποιητής και οι φωτογραφίες του πάρθηκαν με τον φωτογραφικό φακό αλλά και με τα μάτια της ψυχής.

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου είναι μια ιδιάζουσα προσωπικότητα. Φιλολόγος το επάγγελμα, εργάστηκε ως δάσκαλος στο Ελληνικό Γυμνάσιο του Τουρκοκρατούμενου Ριζοκάρπασου, από το 2004 ως τον Μάρτιο του 2006, οπότε αναγκάστηκε να διακόψει ύστερα από σοβαρό αυτοκινητιστικό ατύχημα. Δική του επιλογή να εργασθεί στο κατεχόμενο Ριζοκάρπασο, προσφορά στους σκλαβωμένους κατοίκους του. Στο Ριζοκάρπασο, κεφαλοχώρι της επαρχίας Αμμοχώστου, στην ανατολική εσχατιά της χερσονήσου της Καρπασίας, ζούσε ένας κόσμος με πολλές ιδιαιτερότητες. Αναπτύχθηκε μακριά από τα μεγάλα αστικά κέντρα και διατηρούσε τις παραδόσεις και τον χαρακτήρα μιας «Αρχαϊκής» Κύπρου. Η κατοχή αποξένωσε ακόμη περισσότερο τους λιγοστούς κατοίκους που προτίμησαν να παραμείνουν στο

χωριό τους, φύλακες ιερών και οσίων, υπομένοντας καρτερικά την τραγική τους μοίρα.

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου δεν θεωρούσε την αποστολή τού δασκάλου στο Ριζοκάρπασο ως απλό επάγγελμα. Ήθελε να προσφέρει γνώσεις στα παιδιά των εγκλωβισμένων αλλά, κυρίως, αγάπη και να εμπυχώνει τους γονείς τους. Γνώρισε την Παλεττού, τη Νιόβη, την Παναγιώτα, τη Δάφνη, τη Χριστίνα... Θλιμμένες τραγικές μορφές, όπως εμφανίζονται στις φωτογραφίες. Η καθεμιά κουβαλά τη δική της πολεμένη ιστορία. Τις φωτογράφησε, όχι από περιέργεια αλλά για να αναπλάσει την τραγωδία που ήταν ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους και να συμπάσχει στον πόνο τους.

Συγκλονίστηκε όχι μόνο από τα καθημερινά βιώματα των εγκλωβισμένων, αλλά και από την τραγική μοίρα που τους συνόδευε στον τάφο. Οι σκηνές των συλημένων κοιμητηρίων που απαθανάτισε τόσο στο Ριζοκάρπασο όσο και σ' άλλα γειτονικά χωριά δείχνουν το μέγεθος της τραγωδίας: ο τάφος του μαθητή-ποιητή Γιάλλουρου, το κοιμητήριο της γειτονικής Γιαλούσας...

Ελπίδα για το μέλλον, όσο μικρή κι αν είναι, τα πρόσωπα των μαθητών και μαθητριών του Γυμνασίου του Ριζοκαρπάσου. Αλλά πόσο ακόμη θα αντέξουν, όπως η Ελένη Συναϊνού, που έμεινε στο χωριό της μετά την αποφοίτησή της και διδάσκει στο δημοτικό σχολείο;

Με τη φωτογραφική μηχανή στο χέρι ο Λεύκιος Ζαφειρίου επισκέπτεται τα αρχαία μνημεία στις κατεχόμενες περιοχές, στη Σαλαμίνα, την Παναγία Κανακαριά, τους Σόλους, το Βουνί, το Τρίκωμο. Καταγράφει τη βεβήλωση των αρχαίων καταλοίπων

στην περιοχή «Κάστρος», πέρα από το Μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα, όπου οι κατοχικές δυνάμεις κατέστρεψαν αρχαιότητες για να δημιουργήσουν δρόμο και εξέδρα για τις κατοχικές σημαίες.

Έχουν κυκλοφορήσει κι άλλα λευκώματα με φωτογραφίες από το κατεχόμενο σήμερα βόρειο τμήμα του νησιού μας. Το καθένα εκφράζει νοσταλγία, πόνο, οργή. Το λεύκωμα του Λεύκιου Ζαφειρίου αναπλάθει έντονες βιωματικές εμπειρίες, ζώντας ανάμεσα στις αγέλαστες τραγικές μορφές των εγκλωβισμένων, που δεν πρέπει ποτέ να περιπέσουν στη λήθη. Είναι μια ιδιόρρυθμη καταγραφή της πρόσφατης ιστορίας του τόπου μας.

Βάσος Καραγιώργης

Καθηγητής Αρχαιολογίας και Ακαδημαϊκός

ΓΡΑΜΜΗ ΟΝΕΙΡΟΥ

«ΔΕΚΑΟΧΤΩ ΧΡΟΝΙΑ - ούτε ένα ούτε δύο.

Πώς μετριέται η πίστη

Μερόπη, Ευρυδίκη, Ιωάννη

Μαρία

Σωτηρούλα, Μαρία, Γιαννάκη, Στέλιο,
Μαρία

Νίκη, Ανδρούλα

Στέλιο, Παναγιώτα, Μαρία, Μαρία, Νικόλα,
Γιαννούλα

Δέσπω, Ελένη;

Παιδιά από το Ριζοκάρπασο και την Αγία
Τριάδα, υπέρ υγείας και προστασίας σας
δεσμεθα».

Το κείμενο αυτό γράφτηκε το 1999. Συνόδευε τα σχέδια μαθητών από τα Κατεχόμενα που εκτέθηκαν τότε στο Σπίτι της Κύπρου στην Αθήνα, στην οδό Ηρακλείου - της «εποχής Γεωργή».

Τι να γίνονται τώρα η Μερόπη, η Αντρούλα, ο Γιαννάκης, ο Στέλιος, οι υπόλοιποι; Ζουν ακόμη εκεί, παντρεύτηκαν, έκαναν παιδιά ή βρήκαν τρόπο να φύγουν αφήνοντας πίσω τον τόπο της νοσταλγίας τους;

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου, ποιητής και φιλόλογος, στάλθηκε στο Ριζοκάρπασο το 2004 για να διδάξει τα ελληνικά γράμματα σε «αυτά» τα παιδιά. Το 2006 έφυγε μετά από ένα τροχαίο ατύχημα. Κάπου συγκρούστηκε, κάποιοι τον περιμάζεψαν, έμεινε μερικές μέρες υπό παρακολούθηση -ιατρική- το αυτοκίνητο στραπατσαρίστηκε. Περισώθηκε ωστόσο η φωτογραφική του μηχανή. Με τη μηχανή αυτή ο ποιητής είχε φωτογραφήσει τους μαθητές του, τις γιαγιάδες τους, τις ρημαγμένες εκκλησιές και αυτές τις φωτογραφίες τις έχουμε τώρα στα χέρια μας.

Υπάρχει μια γραμμή ονείρου εδώ,
κοιτάζοντας πίσω μας...
γραμμή ονείρου και θλίψης και...
Λεύκιε Ζαφειρίου σ' ευχαριστούμε
για την πρόνοιά σου.

Θανάσης Βαλτινός

Συγγραφέας-Ακαδημαϊκός

Προλογικό Σημείωμα Διευθυντή Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Η Έδρα UNESCO του Πανεπιστημίου Λευκωσίας έχει ως σκοπό την προώθηση ενός ολοκληρωμένου συστήματος δραστηριοτήτων εκπαίδευσης, έρευνας, πληροφόρησης και τεκμηρίωσης στον τομέα της πολιτισμικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ετερότητας και του διαπολιτισμικού διαλόγου για έναν πολιτισμό ειρήνης, σε τοπικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Μέσα από ποικίλες δραστηριότητες, εκδηλώσεις, συνεργασίες, συνέδρια και διεθνείς συναντήσεις, η Έδρα UNESCO του Πανεπιστημίου Λευκωσίας κινείται προς αυτή την κατεύθυνση, προωθώντας στις νέες γενιές, τον σεβασμό στην πολιτισμική κληρονομιά όλων των εθνικοτήτων. Η έκθεση φωτογραφίας του Λεύκιου Ζαφειρίου, «Κατεχόμενη Κύπρος... μια περιδιάβαση», υπό την επιμέλεια της κ. Ισμήνης Χαχολιάδου και με πρωτοβουλία της Έδρας UNESCO και της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, αποτελεί μια από τις εκδηλώσεις της Έδρας που εκπληρώνει πολυεπίπεδα και ουσιαστικά τους σκοπούς της. Η έκθεση εγκαινιάστηκε στην Πύλη Αμμοχώστου υπό την αιγίδα του Δημάρχου Λευκωσίας κ. Κωνσταντίνου Γιωρκάτζη στις 2 Δεκεμβρίου του 2015, με βασικό ομιλητή τον Καθ. Αρχαιολογίας Βάσο Καραγιώργη και παρουσιάστηκε στο Σπίτι της Κύπρου, στην Αθήνα στις 9 Ιουνίου 2016, με την ευγενική χορηγία των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, υπό τη διεύθυνση της κ. Μαρίας Παναγίδη, με βασικό ομιλητή τον συγγραφέα και Ακαδημαϊκό Θανάση Βαλτινό. Η μεγάλη επιτυχία που σημείωσαν και οι δυο εκδηλώσεις της Έδρας UNESCO μάς ενθάρρυναν να προχωρήσουμε στην έκδοση του παρόντος λευκώματος, το οποίο θα αποτελέσει διαχρονικό τεκμήριο και μέσο προώθησης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Ευχαριστώ από καρδιάς το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών που αναγνώρισε από την αρχή τους κοινούς μας σκοπούς και τη σημαντικότητα του λευκώματος αυτού και ανέλαβε μαζί με το προσοντούχο προσωπικό του τη γλωσσική και καλλιτεχνική επιμέλεια, τον γραφιστικό σχεδιασμό και την εκτύπωση της έκδοσης. Ευχαριστώ, επίσης, τη συνάδελφο Μαρίνα Ροδοσθένους-Μπαλάφα, μέλος της Ακαδημαϊκής Επιτροπής της Έδρας, για την άψογη συνεργασία που είχαμε ως προς την υλοποίηση τόσο της έκθεσης όσο και της έκδοσης των φωτογραφιών. Τέλος και όχι λιγότερο σημαντικό, ευχαριστώ θερμά τον Λεύκιο Ζαφειρίου, ο οποίος επέτρεψε στην Έδρα να χρησιμοποιήσει αφιλοκερδώς το πολύτιμο φωτογραφικό υλικό του, του οποίου η αξία είναι ούτως ή άλλως ανεκτίμητη για την πολιτισμική κληρονομιά μας.

Δρ Αιμίλιος Α. Σολωμού

Ιστορικός

Εισαγωγή

είσαι σ' έναν τόπο
χωρίς όνομα
υπάρχει ακόμη αυτό
το κομμάτι από το ψηφιδωτό
ό,τι απομένει
από την παλαική θλιμμένη
μορφιά

Παναγία της Κανακαριάς, Λεύκιος Ζαφειρίου

Η παρούσα έκδοση αποτελεί μια περιδιάβαση στην κατεχόμενη γη της Κύπρου και είναι απότοκο των εκθέσεων φωτογραφίας του Λεύκιου Ζαφειρίου, «Κατεχόμενη Κύπρος... μια περιδιάβαση», που πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 2015 και 2016 στην Κύπρο και την Ελλάδα. Μια περιήγηση ιδωμένη με τα μάτια και την ποιητική ευαισθησία του συγγραφέα Ζαφειρίου, όπως τη βίωσε τα δύο χρόνια που δούλεψε ως φιλόλογος στο Γυμνάσιο Ριζοκαρπάσου. Αναφέρομαι στην περίοδο 2004-2006, όταν λόγοι πέρα από τη δική του θέληση τού απαγόρευσαν να ξαναεπισκεφτεί τα μέρη αυτά. Απόφαση του ψευδοκράτους, μετά από σοβαρή μετωπική σύγκρουση που δέχτηκε από ιδιωτικό όχημα στις κατεχόμενες περιοχές. Με τη βοήθεια, ωστόσο, ενός Τουρκοκύπριου περαστικού μπόρεσε να απεγκλωβιστεί από το αυτοκίνητό του και να επικοινωνήσει με τις ελεύθερες περιοχές, ώστε τα Ηνωμένα Έθνη μετά από ώρες να δώσουν την άδεια να οδηγηθεί με ασθενοφόρο σε νοσοκομείο στην κατεχόμενη Αμμόχωστο. Γεγονότα, λοιπόν, οξύμωρα που δείχνουν την αδικία αλλά την ίδια στιγμή προβάλλουν την ανθρώπινη διάσταση.

Πριν από το ατύχημα ο Λεύκιος Ζαφειρίου μπόρεσε όχι μόνο να τραβήξει σπάνιο φωτογραφικό υλικό από αρχαιολογικά, βυζαντινά και νεότερα μνημεία, αλλά και από πρόσωπα όλων των ηλικιών, που ως κοινό στοιχείο έχουν τον «εκούσιο» εγκλωβισμό τους στην ίδια την πατρίδα τους. Άλλο ένα σχήμα οξύμωρο, αφού εύλογα διερωτάται κανείς πώς γίνεται μία ανθρώπινη ψυχή, της οποίας ίδιο χαρακτηριστικό είναι η ελευθερία, να επιλέγει τον περιορισμό, που συχνά αυτός συνοδεύεται με λειδορία. Ο Λεύκιος είχε τον χρόνο, όταν του επιτρεπόταν να διανυκτερεύει στα κατεχόμενα, να συναναστρέφεται με αυτές τις ψυχές, των οποίων η δύναμη αλλά και ο πόνος μπόρεσαν να του απελευθερώσουν την ποιητική του φωνή, που για σχεδόν δύο δεκαετίες είχε σωπάσει.

Έτσι κυκλοφόρησε τον Μάρτιο του 2007 από τις εκδόσεις Μεταίχμιο, την ποιητική του συλλογή «*Η θλίψη του απογεύματος*» την οποία αφιέρωσε σ' αυτές τις γυναίκες ηρωίδες, στα πρόσωπα των οποίων η αξιοπρέπεια και η περηφάνια είναι εμφανείς, ωστόσο στην ψυχή τους «ρεμβάζει», όπως λέει ο ίδιος η «θλίψη». Πρόκειται, μεταξύ άλλων, για τις γυναίκες της Καρπασίας και ειδικά για τη Δάφνη, τη Γιαννούλα, την Ελένη, τη Μαρούλα και τη Σοφία.

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στον κ. Σολωμού, τον Διευθυντή της Έδρας UNESCO, ο οποίος έκρινε σημαντικό να εντάξει την Έκθεση Φωτογραφίας «Κατεχόμενη Κύπρος» ως την κατακλείδα στις εκδηλώσεις που οργάνωσε η Έδρα για τη δεκάχρονη πορεία της στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και να προχωρήσει στην έκδοση του λευκώματος σε συνεργασία με το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών και το Τμήμα Παιδαγωγικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε, επίσης στη Διεύθυνση και το προσωπικό του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, που αγκάλιασε με μεγάλη προθυμία την ιδέα δημοσίευσης του λευκώματος και εργάστηκε για την υλοποίησή του. Τέλος, ευγνωμοσύνη οφείλω στον αγαπητό συνάδελφο και φίλο Λεύκιο Ζαφειρίου που ανιδιοτελώς εμπιστεύτηκε το πολύτιμο και σπάνιο φωτογραφικό του υλικό στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας.

Μαρίνα Ροδοσθένους-Μπαλάφα

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας
και Μέλος της Ακαδημαϊκής Επιτροπής
της Έδρας Unesco του Πανεπιστημίου Λευκωσίας*

Αρκετές φωτογραφίες είχαν δημοσιευθεί πρώτη φορά σε δύο αφιερώματα στο περιοδικό *Αντί* του Χρήστου Γ. Παπουτσάκη στις 6 Μαΐου 2005 με το ψευδώνυμο Γιουάννη Μελί και στο ένθετο της εφημερίδας Καθημερινή *Επτά Ημέρες* με επιμέλεια του Κωστή Λιόντη στις 9 Οκτωβρίου 2005 με το ψευδώνυμο Τότης Μάνος. Το οδοιπορικό στην κατεχόμενη Κύπρο σε αρκετά σημεία ακολουθούσε μια διαφορετική διαδρομή που δεν ανταποκρινόταν στην πραγματική για ευνόητους λόγους αφού δίδασκα τότε στο Γυμνάσιο του κατεχόμενου Ριζοκαρπάσου, το οποίο επαναλειτούργησε ύστερα από είκοσι εννέα χρόνια. Για τον ίδιο ακριβώς λόγο χρησιμοποίησα και στα δύο δημοσιεύματα ψευδώνυμα, στο δεύτερο μάλιστα παραπέμπω στο δημοσίευμα του πλασματικού G. Meli. Ο Παπουτσάκης στο εισαγωγικό κείμενό του γράφει πως για το ένθετο με τις φωτογραφίες «φίλος Ιταλός επισκέφθηκε πριν από έναν μήνα την κατεχόμενη Κύπρο και με τον φωτογραφικό φακό αποτύπωσε την αδιάφυστη εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα νεκροταφεία, σχολεία, βυζαντινά μνημεία και οι ξακουστές αρχαιότητες στην Έγκωμη. Τα μνημεία είναι η αποτύπωση της μνήμης των περασμένων εποχών και μαρτυρούν τον μόχθο· είναι σημάδια της δημιουργικής έμπνευσης των ανθρώπων ενάντια στον σκοταδισμό και την ιστορική αμνησία». Ο Κωστής Λιόντης στο εισαγωγικό κείμενό του επισημαίνει τον ρόλο που διαδραμάτισε η Επιτροπή Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς Κύπρου. Ηγετική παρουσία στην Επιτροπή, η αρχαιολόγος Μαρία Αναγνωστοπούλου, είχε μεταμορφώσει το σπίτι της στην οδό Σκουφά σε δραστήριο κέντρο ενημέρωσης του Τύπου, ενώ με τακτικές επίσημες εκθέσεις κρατούσε ενήμερη και την UNESCO.

Οι εκθέσεις φωτογραφιών από το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας-Έδρα UNESCO στην Πύλη Αμμοχώστου στις 2 Δεκεμβρίου 2015 και στο Σπίτι της Κύπρου στην Αθήνα στις 9 Ιουνίου 2016, περιλάμβαναν για πρώτη φορά υλικό από τη ζωή στα σχολεία του Ριζοκαρπάσου, των εγκλωβισμένων στο Ριζοκάρπασο, την Αγία Τριάδα και το Λεονάρισσο. Το φωτογραφικό υλικό καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της κατεχόμενης Κύπρου από τον Απόστολο Ανδρέα-Κάστρος μέχρι το Βουνί, την περίοδο 2004-2006. Σημαντικά μνημεία δεν στάθηκε δυνατόν να τα επισκεφθώ στη συνέχεια (αρμενικά, μαρωνίτικα κ.ά.), επειδή το οδοιπορικό διακόπηκε, εξαιτίας του σοβαρού τραυματισμού μου σε τροχαίο ατύχημα, τον Μάρτιο του 2006, με εξαίρεση την τελευταία επίσκεψή μου στο Γυμνάσιο Ριζοκαρπάσου το καλοκαίρι του 2006 και την επιστροφή μου στη Λευκωσία χάρη στη βοήθεια του Τουρκοκύπριου σκηνοθέτη Γιουτζιέλ Κιοσέογλου.

Αρκετά μνημεία έχουν συντηρηθεί τα τελευταία χρόνια από τη Δικαιοδική Τεχνική Επιτροπή Πολιτιστικής Κληρονομιάς και έργα τέχνης που είχαν κλαπεί από αρχαιοκάπηλους έχουν επιστραφεί στην Κύπρο. Άλλα έχουν καταστραφεί οριστικά, όπως το Μοναστήρι της Αυγασίδας του 12ου και 15ου αιώνα, και άλλα χρήζουν άμεσης συντήρησης. Ιδιαίτερα η καταστροφή της Μονής της Παναγίας στην Αυγασίδα ας είναι η τελευταία τραγική ανάμνηση των όσων διαδραματίστηκαν στην Κύπρο το καλοκαίρι του 1974. Η εισβολή της Τουρκίας αποτελεί διεθνές έγκλημα και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (βίαιη εκδίωξη του αυτόχθονου πληθυσμού, εθνικισμός τού υπό τουρκική κατοχή εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς κ.ά.). Είναι μία πραγματικότητα που συνιστά την τραγική πτυχή της νεότερης ιστορίας μας.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους βοήθησαν, ο καθένας με τον δικό του τρόπο, στην υλοποίηση αυτής της έκδοσης. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στην Ευρυδίκη Αρχοντίδου για την καθοριστική συμβολή της, στον φίλο Χρίστο Αβρααμίδη για την πολύτιμη βοήθειά του στο φωτογραφικό υλικό και στην Αντωνία Σωκράτους Πεδόνε για την επιμέλεια της έκδοσης. Θέλω θερμά να ευχαριστήσω την Ισμήνη Χαχολιάδου στην οποία οφείλεται η οργάνωση και επιμέλεια της έκθεσης στην Πύλη Αμμοχώστου στη Λευκωσία το 2015 και στο Σπίτι της Κύπρου στην Αθήνα το 2016.

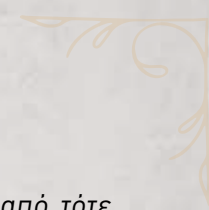
νιώσανε πάνω τους μαβιά μεγάλα
τα μάτια της ολόκληρης καταστροφής

Σαλαμίνα της Κύπρος, Γιώργος Σεφέρης

Δάφνη Αρχοντούς
Ριζοκάρπασο

- Πλησίαζαν Χριστούγεννα, τέσσερις μήνες από τότε που ήρθαν τα τανκ κι έζωσαν το χωριό. Έμεινε ο στρατός και περιπολούσαν στους δρόμους, νωρίς το απόγευμα κλειδωνόμασταν στα σπίτια. Δεν μπορούσες να πας πουθενά κι ήμασταν με την ψυχή στο στόμα... ο φόβος μην έρθουν και πάρουν τα κορίτσια. Έτσι ζούσαμε, χωρίς να ξέρουμε πώς θα ξημέρωνε η άλλη μέρα.

Η φωνή της έχει έναν πένθιμο τόνο, αφηγείται περιστατικά που τη βασανίζουν χρόνια τώρα. Έρχονται στον ύπνο της εφιάλτες, όσα πέρασε και ζει σε μian άχρονη πραγματικότητα, χωρίς αρχή και τέλος. Στο πρόσωπο οι ρυτίδες, σαν χαραγμένες από αδέξιο χέρι, περιβάλλουν τα δυο της μάτια. Ακούγονται έξω στην αυλή τα πουλιά, περιστέρια βολτάρουν γύρω απ' το παλαικό σπίτι με τις καμάρες και δυο μπαίνουν στον ηλιακό.

- Ντύναμε τις κόρες μας μ' αντρικά ρούχα κι όταν πηγαίναμε στον καφενέ να πάρουμε τα τρόφιμα που μας έφερνε ο Ερυθρός Σταυρός, τις κρύβαμε στο πατάρι. Και μας κοιτούσαν οι στρατιώτες καχύποπτα, τι παίρναμε και τι βάζαμε στα καλάθια και φεύγαμε. Τι ζωή κι αυτή να 'σαι ξένη στον τόπο σου, με ξένους στρατιώτες να κάνουν κουμάντο. Αυτή τη σκλαβιά μέσα μας, στον τόπο μας, πώς να την αντέξεις χωρίς πληρωμή, που σε σακατεύει μέρα με τη μέρα σαν γάγγραινα.

Βλέπουμε μια γυναίκα ντυμένη απημέλτα, με την παραδοσιακή κυπριακή ενδυμασία, ξεθωριασμένη. Κάθεται σε μια καρέκλα μ' ένα γατί στα γόνατά της. Θα 'χει περάσει τα ογδόντα.

Έξω, στην αυλή, πολλά περιστέρια, μάζ τα δείχνει με μίαν αθωότητα παιδιού. Τριγυρνούν από πάνω μας.

- Αυτά μου κάνουν παρέα άμα δειλιτιάσει και περιμένω την Παναγιώτα να πιούμε καφέ.

Ύστερα κάθεται με σταυρωμένα χέρια στην καρέκλα και βλέπεις τη θλίψη στα μάτια της, στο χαμόγελο και στο μαύρο φόρεμά της.

Μαρούλα Λιασή
Αγία Τριάδα

- Το βράδυ 25 Αυγούστου του 1974 που έφτασαν τα τανκ στο χωριό ήμασταν στην ταράτσα και βλέπαμε τα φώτα. Ήταν εκκωφαντικός ο θόρυβος που έκαναν όσο πλησίαζαν. Τα τανκ περνούσαν από τον κεντρικό δρόμο του χωριού προς τα καφενεία και την εκκλησία. Χτες έξι οπλισμένοι από τη Γαληνόπορνη ήρθαν και έκαναν έρευνα στο σπίτι και πήραν φωτογραφίες από το άλμπουμ. Ο Γιαννάκης είναι άφαντος ακόμη. Την άλλη μέρα ξημερώματα πριν τις πέντε φώναζαν από τα μεγάφωνα ενός στρατιωτικού τζιπ να συγκεντρωθούμε στην αυλή της εκκλησίας. Να βλέπεις τους συγχωριανούς στο πρώτο φως της μέρας, παιδιά, γυναίκες κι άντρες να φτάνουν στην

αυλή. Μας είχαν περικυκλώσει αμέτρητοι στρατιώτες κι είχαν τα όπλα τους στραμμένα σε μας. Είχαμε ακούσει πως έγιναν τις τελευταίες μέρες πολλά εγκλήματα στα χωριά της Μεσσαορίας. Εκτελέσεις και βιασμοί. Μας χώρισαν τις γυναίκες από τους άντρες και μας έβαλαν να γονατίσουμε. Απέναντι μας στέκονταν οι άντρες. Τους έβλεπα κατάχλωμους και μου 'ρθε μεγάλη λύπηση, που μας κοιτούσαν ανήμποροι και περίλυποι. Πρώτη φορά έβλεπα τόσα όπλα να μας σημαδεύουν. Είπαν σε μας τις γυναίκες να πάμε στα σπίτια μας και πως οι άντρες θα ερχόντουσαν σε λίγο. Τους πήραν αιχμαλώτους. Μείναμε μόνες με την κόρη μου.

Σάββας Λιασής
Αγία Τριάδα

- Στις 2 Ιουλίου του 2014 περιμέναμε στο σπίτι, στο κατεχόμενο χωριό μας, τα οστά του Γιαννάκη για την κηδεία. Έχουν περάσει σαράντα χρόνια από τότε. Ήρθε και η κόρη μου με τα παιδιά της από την Ολλανδία όπου ζούσε. Ο Γιαννάκης ερχόταν στα όνειρά μου κι η μορφή του πάντα με ακολουθεί. Θυμάμαι όταν πήγε στο Δημοτικό και μάθαινε να διαβάζει τις πρώτες λέξεις και το βράδυ έκρυβε το αναγνωστικό να μην το χάσει. Και την άλλη φορά που πήγαμε τα παιδιά στην αρχαία Σαλαμίνα και γινόντουσαν ανασκαφές, είχαν βρει και το αρχαίο θέατρο. Αργότερα το είχαν αναστηλώσει κι οι μαθητές του Γυμνασίου Αμμοχώστου ανέβασαν τον Οιδίποδα Τύραννο. Έχω κρατήσει στη μνήμη μου από το ανεύρετο πρόσωπό του τα καστανά μαλλιά του, τα καστανά μάτια και το χαμόγελό του.

Γιαννάκης Λιασής
Αγία Τριάδα

Στο σπίτι της οικογένειας στην Αγία Τριάδα Καρπασίας περιμένουν την επιστροφή του Γιαννάκη Λιασή ο πατέρας, η μητέρα κι η αδελφή του. Ο κύριος Σάββας, η κυρία Μαρούλα και η Τούλα, μαζί με τον ιερέα απ' το Ριζοκάρπασο, τον πατέρα Ζαχαρία, θα καλωσορίσουν τον νεκρό.

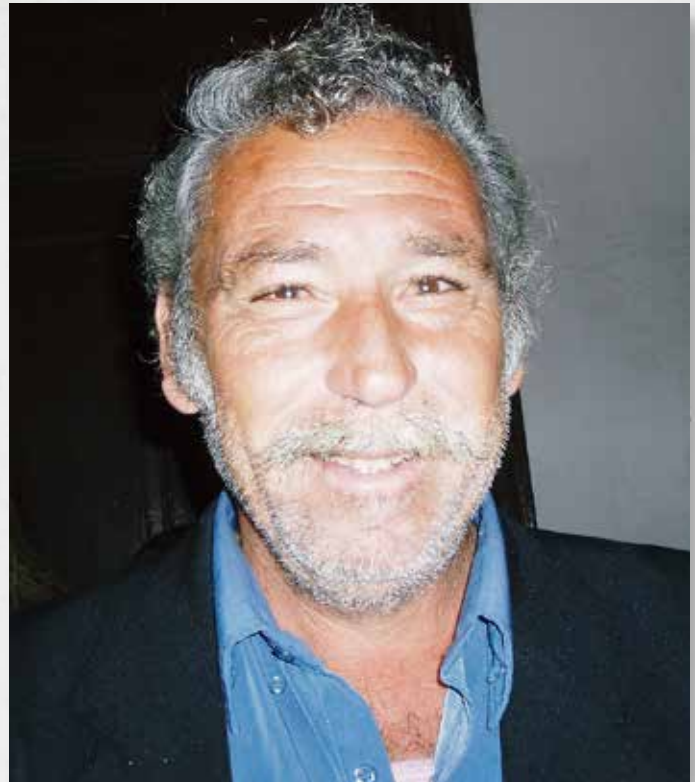

Μ' ευλάβεια και με λύπη και όπως γράφει σε στίχους
η αδελφή του:

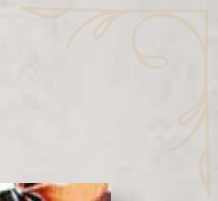
...κοίταξα το ρολόι σου
σιωπηλά
και είδα την ώρα να σταματάει...
το τοπίο επιμένει
διακριτικά
για εκείνους που τολμούν
να πέφτουν για την ελευθερία.

Γιαννούλα Αχιλλέως
Ριζοκάρπασο

Κυριάκος Αχιλλέως
Ριζοκάρπασο

...Δεν θα επιτρέψουν τη λειτουργία του Λυκείου.
Δεν έχουν έρθει οι μαθητές της Δ' τάξης. Επίσκεψη
στην κυρία Γιαννούλα. Λείπει ο Κυριάκος, βλέπω τον
Συνέση...

Κλαίει η κυρία Γιαννούλα για τα παιδιά· τους είπαν να
μην πάνε στο σχολείο...

Λεύκιος Ζαφειρίου, 1η Σεπτεμβρίου 2005

Χρίστος Αχιλλέως
Ριζοκάρπασο

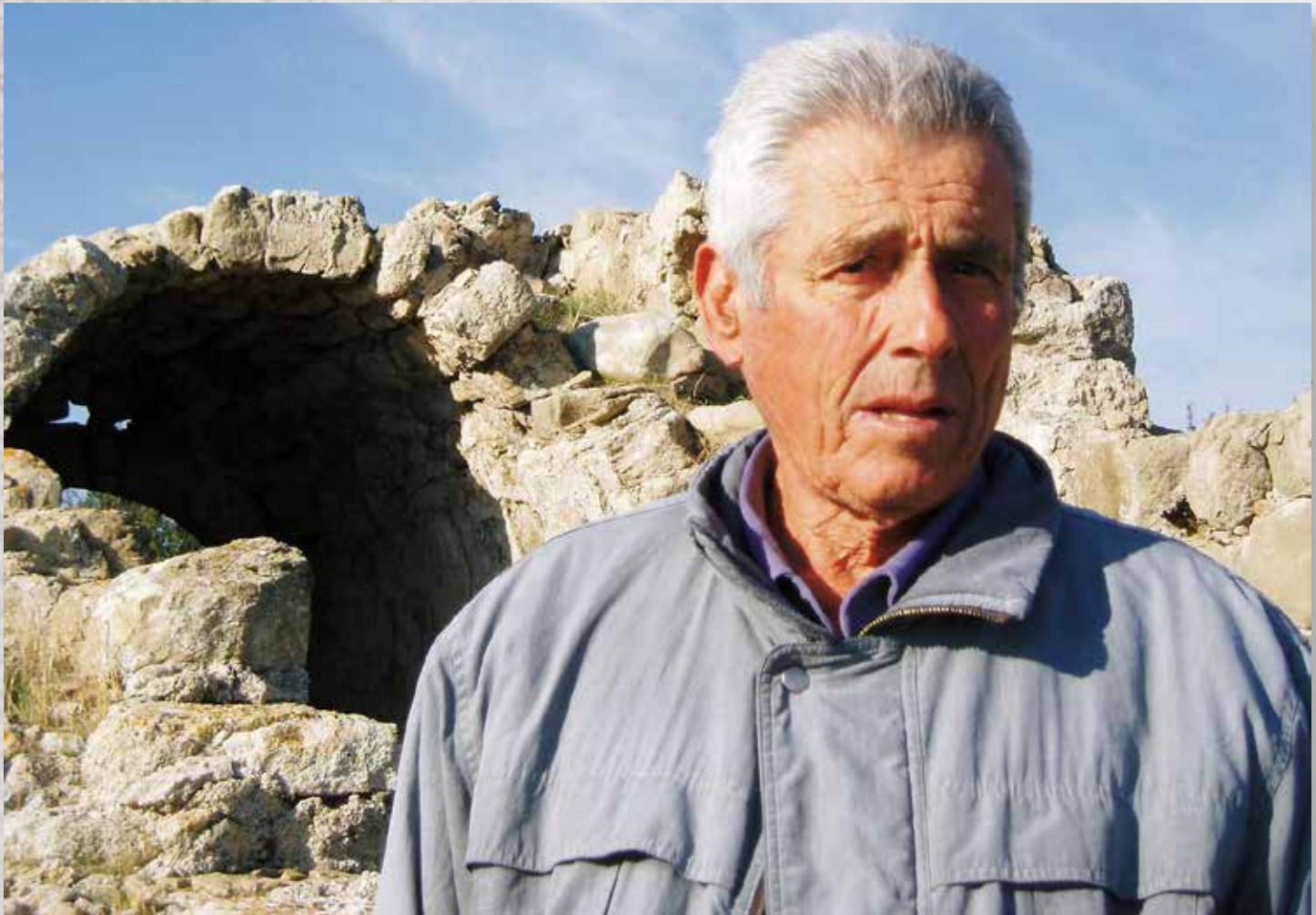
Χωμανή Κιλλά, Βασιλική Σώπτου, Χριστίνα Πάουρου
Ριζοκάρπασο

Χάσαμε τον τόπο μας

Θαύμα να εγένετο δεν επανέρχεται

Τα λόγια ανήκουν στον ζωγράφο Αδαμάντιο Διαμαντή
από μια συζήτησή μας το 1991

Γιάννης Αρχοντούς
Ριζοκάρπασο

Ο Γιάννης Αρχοντούς είναι ο άνθρωπος που με βοήθησε στον εντοπισμό και τη φωτογράφιση των περισσότερων τόπων και μνημείων από το Ριζοκάρπασο μέχρι τον Απόστολο Ανδρέα-Κάστρος.

Χρυστάλα Λεβέντη
Ριζοκάρπασο

Κι ο κόσμος ο Αρχαϊκός σαν να ξυπνούσε μέσα σ' αυτό το σκηνικό με τα κυκλάμινα στον κήπο, αυτάρκης στο πέπλο της φαντασίας...

Κι όλα αυτά τα χρόνια ένας αόρατος μηχανισμός καταστρέφει ακόρεστα ό,τι θα θύμιζε τον Κόσμο της Κύπρου...

Ελένη Λεβέντη
Ριζοκάρπασο

Ο Ανδρέας Χάρπας με βοήθησε στη φωτογράφιση
Βυζαντινών εκκλησιών σε δύσβατες περιοχές
γύρω από το Ριζοκάρπασο.

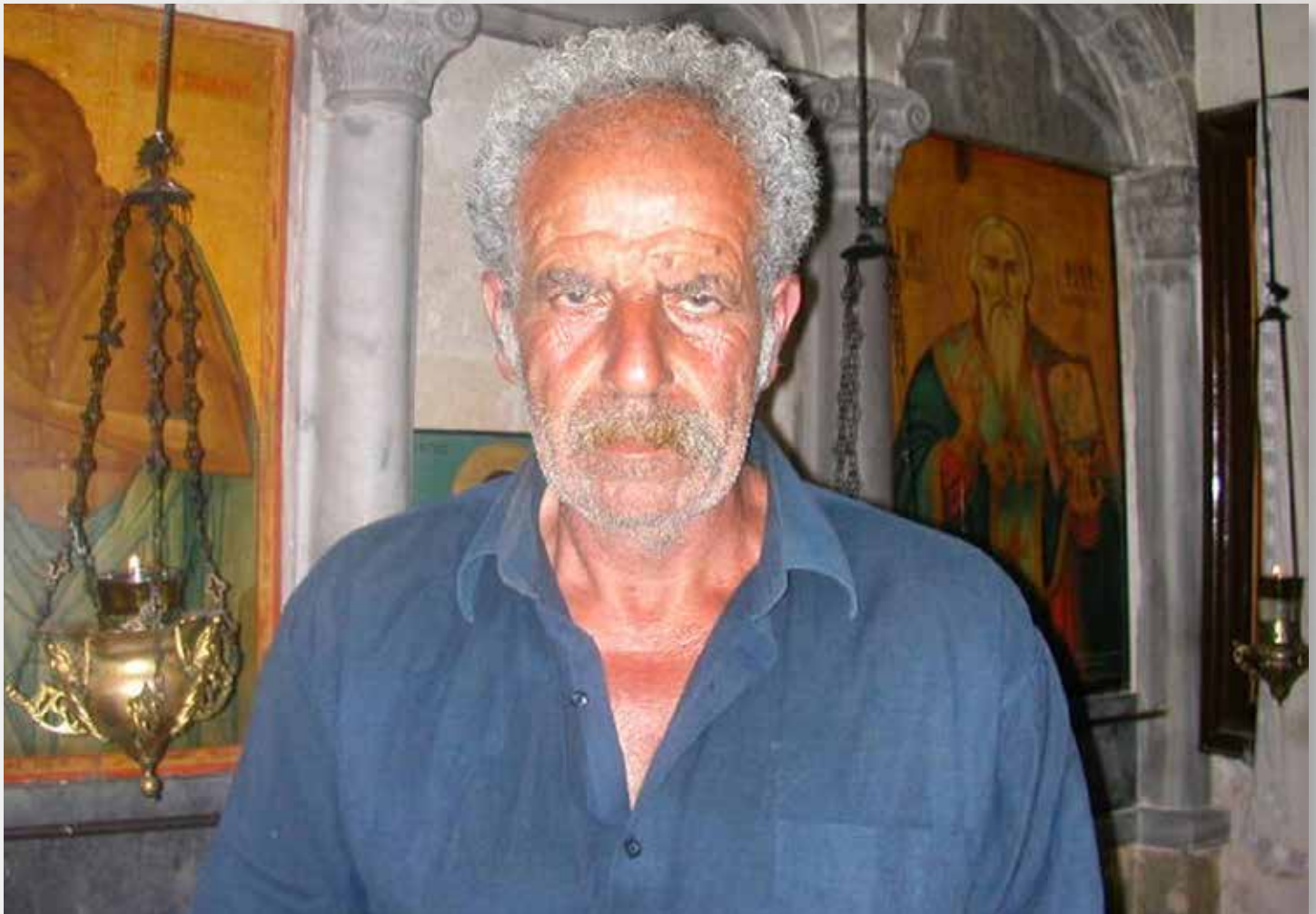

Πατήρ Ζαχαρίας

και πολλά επικράνθη θωρώντα
το τόσον όμορφον
νησίλν και ήτον έρημον.

Χρονικόν, Λεόντιος Μαχαιράς

Εξακολουθεί μέχρι σήμερα να ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα στον Απόστολο Ανδρέα, στο Ριζοκάρπασο και στην Αγία Τριάδα.

Παναγιώτης Μίτσαρος
νεωκόρος εκκλησίας Ριζοκάρπασο

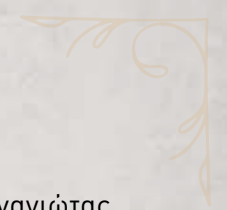

Παναγιώτα Κανακά
Λεονάρισσο

Παλιότερα

**ο χρόνος σε μυρωμένα γιασεμιά
εκάθετον**

*Δήλωση της μάνας του Γρηγόρη Αυξεντίου
λίγο πριν πεθάνει, Λεύκιος Ζαφειρίου*

Μένω κάπου δύο ώρες στο σπίτι της κυρίας Παναγιώτας στο Λεονάρισσο. Μου αφηγείται τα περιστατικά του βίου της όλα αυτά τα πέτρινα χρόνια, πως φύραναν σιγά σιγά οι μαθητές κι έκλεισε το σχολείο, πως είδε την καταστροφή του ψηφιδωτού στην Παναγία της Κανακαριάς στη Λυθράγκωμη, όταν πήγε με τη Σαλιμέ τη φίλη της για ν' ανάψει ένα κερί, όπως πήγαινε συχνά και κρυφά για να μην την δουν. Η μάνα της, η κυρία Κούλα, σχεδόν δεν μιλά, μόνο όταν ακούει θόρυβο έξω στον δρόμο κάτι σιγομουρμουρίζει. Μου εξηγεί η κυρία Παναγιώτα:

- *Ο φόβος, είμαστε μόνες κι έτσι αντιδρά. Από φόβο.*
Κάθεται και μου λέει γιατί δεν έφυγε, μου εξηγεί το καθετί λεπτομερώς, για τον πατέρα της που δεν έφυγε απ' το χωριό, περιμένοντας πως θα 'ρθουν καλύτερες μέρες, και πέθανε στο σπίτι του.

- *Να μείνουμε κόρη μου, να μην χάσουμε τέλεια τον τόπο μας.*

Θυμάται όταν είχαν μαζέψει τα γυναικόπαιδα για να τα εκτελέσουν. Ήρθε ένας Τουρκοκύπριος, ήταν δικαστής, μπήκε στη μέση και δεν τους άφησε. Με δυσκολία, γιατί λέγονταν διάφορα που δεν ήταν αλήθεια. Μια πρόφαση έψαχναν για να τους ξεκάνουν.

- *Έχει πεθάνει εδώ και μερικά χρόνια, ερχόταν και μας μας έβλεπε.*

Η θλίψη είναι βαθιά χαραγμένη στο πρόσωπό της.

- *Είναι ώρες που νιώθω να πνίγομαι. Τι έκαμα εγώ που έμεινα; Όλα πήγαν χαμένα.*

Έχει σκύψει το κεφάλι της, ύστερα το ανασπκώνει πολύ αργά και ψιθυρίζει:

- ***Έκαμά το για τον τόπο μου.***

...Σε ένα γκριζο φως
«Ο Κόσμος της Κύπρου»

του ζωγράφου Αδαμάντιου Διαμαντή

Ιωσήφ Συναϊνού
Ριζοκάρπασο

Σάββας και Μαρούλα Λιασή
στο σπίτι τους στην Αγία Τριάδα

Ζαχαρίας και Σοφία Κτωρή
στο σπίτι τους στο Ριζοκάρπασο

Μιχάλης Σώπτου
Ριζοκάρπασο

Γιαννάκης Σιαμπής
Ριζοκάρπασο

Παναγιώτα Κανακά, Γιάννης Θεωρής
Λεονάρισσο

Δε θέλω να θυμάμαι,

Η μνήμη ανεβαίνει απ' την καταστροφή

Λευτέρης Πούλιος

Κατίνα Παπαγιάννη, Ριζοκάρπασο

Ανδρέας Μικέλλης, Ριζοκάρπασο

Λούκας Παύλου, Ριζοκάρπασο

Σάββας Κολατσής, Ριζοκάρπασο

Αχιλλέας Αχιλλέως, Ριζοκάρπασο

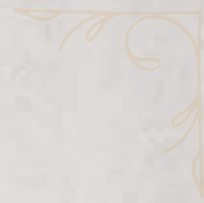
Ιουλία Παντελή, Ριζοκάρπασο

Ξέρουμε πως αυτό το σκελετωμένο τοπίο
είναι δικό μας.

Ξέρουμε πως αυτό το χωματένιο
φτωχόσπιτο

αυτές οι γονατισμένες φραγκοσυκιές
με τη σκόνη στα φύλλα τους,
με τις σαύρες στα πόδια τους,
είναι δικά μας.

Κυπριακή Συμφωνία, Θοδόσης Πιερίδης

Τα χωριά στην κατεχόμενη Κύπρο παρουσιάζουν την ίδια εικόνα λεηλασίας και καταστροφής, τεκμήρια μιας οργανωμένης και βάνουσης προσπάθειας για να εξαλειφθεί οτιδήποτε θα θύμιζε την παρουσία των ανθρώπων που κάποτε κατοικούσαν σε αυτά.

Ριζοκάρπασο

Είναι το πέτρινο σπίτι με τ' άδεια δωμάτια.
Είναι τα παράθυρα χωρίς πλαίσιο στο πέτρινο σπίτι
με τα περιστέρια στο γείσο.

Το πέτρινο σπίτι με τα περιστέρια, Λεύκιος Ζαφειρίου

Το παντοπωλείο του Σάββα Λιασή στη Γαλούσα

Ο θρυμματισμένος κόσμος της Κύπρου

Στο γκριζο φως, Λεύκιος Ζαφειρίου

Το σπίτι της Νιόβης Χριστοφόρου στο Λεονάρισσο

Το σπίτι της Δάφνης Αρχοντούς στο Ριζοκάρπασο

Άγιος Συνέσιος, Ριζοκάρπασο

Το παλιό λεωφορείο, Ριζοκάρπασο

Το καφενείο στο Ριζοκάρπασο

Συγκέντρωση των εγκλωβισμένων στο καφενείο

Παραλαβή τροφίμων

Κηδεία εγκλωβισμένου στο Ριζοκάρπασο

Ανάμεσα στα βιβλία: *Η Λέσχη* του Στρατή Τσίρκα, τα *Ματωμένα Χώματα* της Διδώς Σωτηρίου, *Κρήτη* του Παντελή Πρεβελάκη με ξυλογραφίες του Γιάννη Κεφαλληνού-έκδοση του 1945, *Σκληροί Καιροί* του Γ. Φ. Περίδη, κ.ά.

58

Η βιβλιοθήκη του Γυμνασίου Ριζοκαρπάσου

Κι εγώ προχώρεσα προς τους ανθρώπους
που δουλεύαν,
γυναίκες κι άντρες με τ' αξίνια
σε χαντάκια.
Ήταν μια πολιτεία παλιά·
τειχιά δρόμοι και σπίτια
ξεχώριζαν...

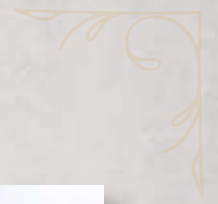
Έγκωμη, Γιώργος Σεφέρης

Όταν διασχίζεις τον κάμπο της Μεσσαορίας και τη χερσόνησο της Καρπασίας, αυτό που σου μένει είναι η άλλη διάσταση του χρόνου και της ίδιας της Ιστορίας. Κάποια πράγματα τα βλέπεις με μια καθαρότητα ματιού όσο τραγικά και να είναι. Ταξιδεύεις ατέλειωτα χιλιόμετρα και δεν συναντάς μια λέξη στα ελληνικά. Χρειάστηκε να επαναλάβω αρκετές φορές αυτή την οδυνηρή εμπειρία για να μάθω στη διαδρομή τις ονομασίες των χωριών: Περιστερώνα, Λευκόνοικο, Γύψου, Λάπαθος, Σύγκραση, Γασριά, Πατρίκι, Λεονάρισσο. Η μνήμη επανακτά κάτι το οποίο είχε χάσει σχεδόν οριστικά, ξαναβρίσκει αυτή την άλλη διάσταση ή καλύτερα αυτό που λέει ο Οδυσσέας Ελύτης για τη γλώσσα και την πατρίδα «που την αποκρυπτογραφείς μονάχα στους καιρούς της λύπης και της εξορίας».

Νεολιθικός οικισμός Απόστολος Ανδρέας - Κάστρος πριν την καταστροφή

Απόστολος Ανδρέας - Κάστρος. Πρόκειται για τον νεολιθικό οικισμό Απόστολος Ανδρέας - Κάστρος, σε μικρή απόσταση από το ομώνυμο ακρωτήριο της Χερσονήσου Καρπασίας. Τον Ιούλιο του 2005 ο τουρκικός στρατός κατοχής με μπουλντόζες εξαφάνισε κάθε ίχνος του οικισμού της προκεραμικής νεολιθικής περιόδου. Τον είχε αποκαλύψει η γαλλική αρχαιολογική αποστολή υπό τη διεύθυνση του αρχαιολόγου Alain Le Brun τα χρόνια 1970-1974.

Η διάνοιξη δρόμου από τον κατοχικό στρατό πέρασε μέσα από τον οικισμό καταστρέφοντας τον ολοκληρωτικά, για να φτάσει η χάραξη του χωματόδρομου στην κορυφή του λόφου, όπου τα αρχαία ευρήματα είχαν την ίδια τύχη. Σήμερα δεσπόζουν στην περιοχή οι σημαίες της κατοχής των οποίων οι τεράστιοι ιστοί στηρίζονται σε τσιμεντένιες βάσεις.

Νεολιθικός οικισμός Απόστολος Ανδρέας - Κάστρος μετά την καταστροφή

Είχα επισκεφθεί τον αρχαιολογικό χώρο τον Ιούνιο του 2005. Παρά τη φθορά από την εγκατάλειψη και την ερήμωση τόσων χρόνων, μπορούσε να διακρίνει κανείς την αρχιτεκτονική των οικιστικών καταλοίπων, που είχε φέρει στο φως η γαλλική αρχαιολογική ανασκαφή. Η επίσκεψή μου τον Σεπτέμβριο του 2005 ήταν οδυνηρή. Μετά το μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα πρόβαλε ο βραχώδης λόφος με τις δύο σημαίες. Όταν πλησίασα φαινόταν στα δεξιά ο δρόμος που είχαν ανοίξει και ο οποίος περνούσε ακριβώς μέσα από τον νεολιθικό οικισμό. Περπάτησα λίγα λεπτά βουλιάζοντας στο χώμα. Έβλεπα τις λίγες πέτρες στα πλάγια- μ' αυτές είχαν χτίσει τα μικρά σπίτια τους κυνηγοί, ψαράδες και γεωργοί-κτηνοτρόφοι.

Μέσα στη ζέστη και την υγρασία 'περιφερόταν' το σχήμα της απουσίας αυτών των ανθρώπων που έζησαν εδώ πριν από εννιά χιλιάδες χρόνια, ίσως και περισσότερο. Η ανθρώπινη παρουσία σ' αυτό το ακρωτήριο κράτησε σχεδόν μια χιλιετία και η κυπριακή γη προστάτεψε τα ίχνη της για χιλιετίες, ώσπου ο Alain Le Brun και οι συνεργάτες του με την αφή των χεριών τους, με επιμονή και φροντίδα τούς έδωσαν ξανά ζωή σ' αυτό το νεολιθικό χωριό. Οι μηχανοκίνητες ορδές τού ηλεκτρονικού πολιτισμού μας εξαφάνισαν μέσα σε λίγες μέρες την απτή παρουσία του ανθρώπου πριν από τόσες χιλιετίες. Ευτυχώς που σώζονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λευκωσίας τα λίθινα οικιακά σκεύη, τα οστέινα αντικείμενα, τα είδωλα από πέτρα, τα κύπελλα από ανδρείτη και οι λεπίδες από οψιανό.

Φτάνουμε στην προϊστορική Έγκωμη. Η εγκατάλειψη είναι αισθητή με μια πρώτη ματιά. Ο φύλακας είναι έποικος, δεν μπορούμε να συνεννοηθούμε. Τα πολεοδομικά τετράγωνα της προϊστορικής πόλης του 16ου αιώνα με δυσκολία διακρίνονται. Ο χώρος εγκαταλελειμμένος δεν θυμίζει τίποτα από τα εξαιρετικά ευρήματα είκοσι χρόνων ανασκαφών: πήλινες πινακίδες με την Κυπρομινωική γραφή του 16ου και 13ου αι. π.Χ., το χάλκινο άγαλμα του γενειοφόρου θεού και το άλλο του νεαρού κερασοφόρου θεού, το κουτί παιχνιδιού από ελεφαντόδοντο με ανάγλυφη διακόσμηση, τα χρυσά αντικείμενα που βρίσκονται στο Κυπριακό Αρχαιολογικό Μουσείο στη Λευκωσία, στο Μουσείο του Λούβρου, στο Βρετανικό Μουσείο και αλλού.

**Δεν ονειρεύεται την Αμμόχωστο στο συρματοπλεγμα
δεν ονειρεύεται το αρχαίο θέατρο της Σαλαμίνας
το επαρχιακό δικαστήριο που ανεβαίνει
με δεκανίκια τα σκαλοπάτια του -**

Η Αμμόχωστος σε όνειρο, Λεύκιος Ζαφειρίου

Το Γυμνάσιο της Σαλαμίνας. Ελληνορωμαϊκοί χρόνοι

Σ' όλη τη διαδρομή τα πάντα θύμιζαν
σκηνικά μιας άλλης εποχής.
Το τέλος ενός ολόκληρου κόσμου
που έζησε στη γη του
αμέτρητα χρόνια και έμειναν τώρα
μόνο τα σημάδια της παρουσίας του
για να θυμίζουν αυτό το δράμα,
και τα μάρμαρα που δεν λάμπουν
πια στη Σαλαμίνα.

Ο θρυμματισμένος κόσμος, Λεύκιος Ζαφειρίου

Μαρμάρινα αγάλματα εκτεθειμένα «κατά χώραν»,
βορείως της ανατολικής στοάς του Γυμνασίου. Σαλαμίνα

Αρχαίο Θέατρο Σαλαμίνας

Τα εντοιχία ψηφιδωτά στη Σαλαμίνα (τέλος 3ου- αρχές 4ου αιώνα) έχουν υποστεί μεγάλες φθορές που οφείλονται τόσο σε προσπάθειες αποτοίχισης από αρχαιοκάπηλους όσο και στην εγκατάλειψη. Η καταστροφή είναι πολύ μεγάλη στο ψηφιδωτό που βρίσκεται σε αψίδα του νότιου τμήματος των Λουτρών του Γυμνασίου. Το ψηφιδωτό, όπως σωζόταν, απεικόνιζε τον θεό Ευρώτα καθισμένο, να ακουμπά πάνω σε υδρία. Η καταστροφή του Ευρώτα και της υδρίας επηρεάζει το μεγαλύτερο τμήμα της ψηφιδωτής επιφάνειας. Σχεδόν ολόκληρο το σώμα του ποτάμιου θεού και η αναποδογυρισμένη υδρία δεν υπάρχουν πια, ούτε και ο διάκοσμος που πλαισιώνει την αναπαράσταση του μύθου της Λήδας και του Κύκνου. Παραμένει μόνο ένα μέρος της φτερούγας του Κύκνου.

Στο ψηφιδωτό όπου ο Απόλλων και η Άρτεμις κυνηγούν τις Νιοβίδες, η καταστροφή είναι πολύ μεγάλη στο κάτω μέρος με τον φυτικό διάκοσμο και τη γυναικεία μορφή, ιδιαίτερα δεξιά και αριστερά της κεφαλής

**Ασήμαντες οι κολόνες· μονάχα ο Άγιος Επιφάνιος
δείχνοντας μουντά, χωνεμένη τη δύναμη της πολύχρυσης
αυτοκρατορίας.**

Σαλαμίνα της Κύπρου, Γιώργος Σεφέρης

Η παλαιοχριστιανική βασιλική του Αγίου Επιφανίου
στον αρχαιολογικό χώρο της Σαλαμίνας

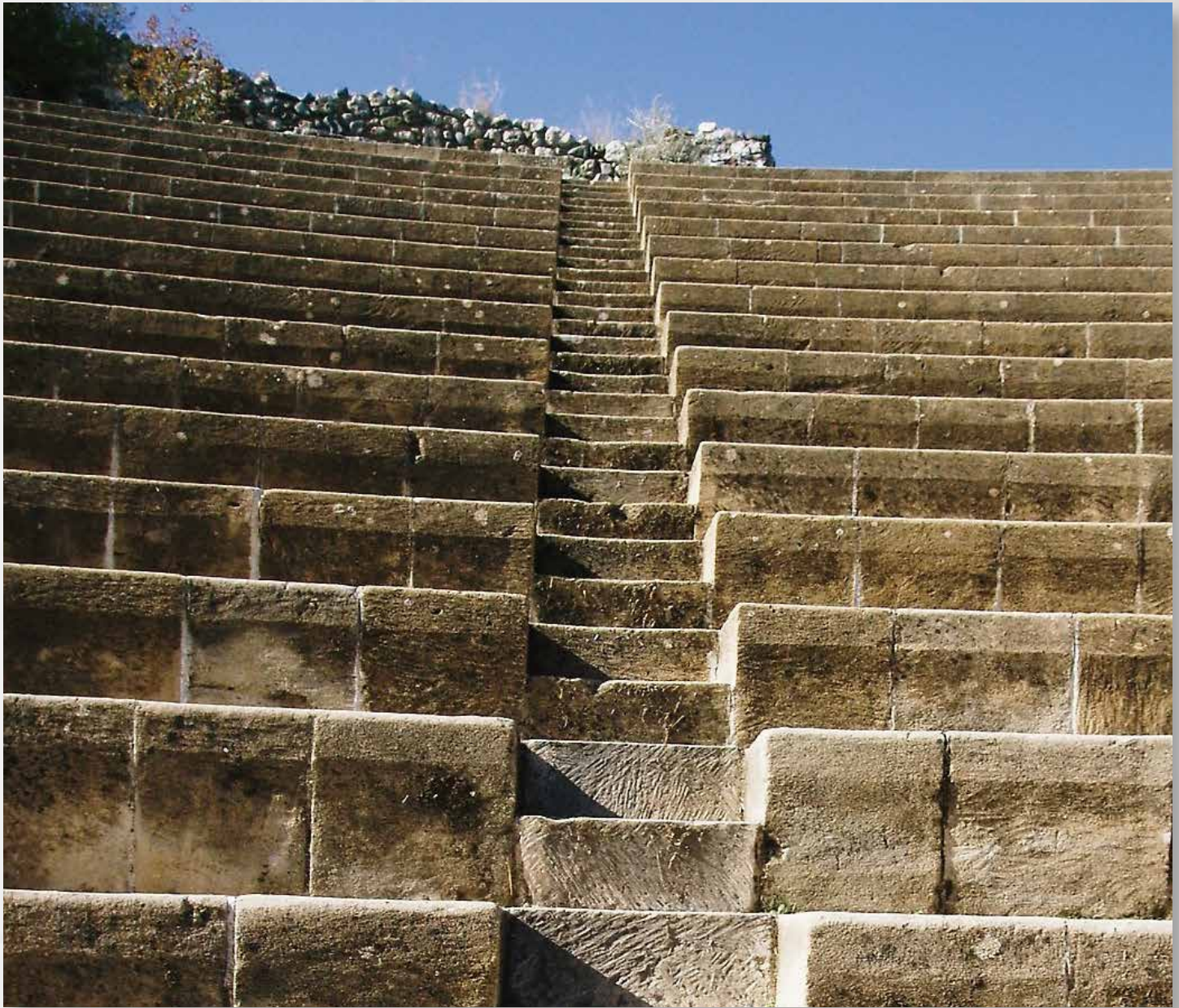
Βασιλική των Σόλων. Χτίστηκε τον 6ο αιώνα στα ερείπια παλαιότερης βασιλικής του 4ου αιώνα και καταστράφηκε κατά τη δεύτερη αραβική επιδρομή. Τα δάπεδα της βασιλικής είναι καλυμμένα με ψηφιδωτά που χρονολογούνται στον 4ο και 5ο αιώνα και απεικονίζουν παραστάσεις από τη φύση όπως το εξαιρετικής ομορφιάς ψηφιδωτό με τον κύκνο.

Το αρχαίο θέατρο των Σόλων

Η κεντρική αυλή του ανακτόρου στο Βουνί

Μικρός Χριστός απόλυτα δεμένος

με τ' ουρανού το σύνορο

με μάτια

κλεμμένα από τάφον αιγυπτιακό

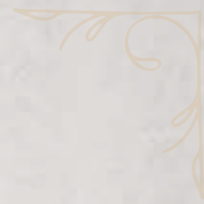
κρατώντας λίθο σμαραγδή

88 με τόλμη και φρεσκάδα σβήνει το μισό

του χέρι, σβήνει λίγο φωτιστέφανο

κι απ' το μαντύα του σκορπάει ψηφίδες.

Παναγία η Κανακαριά, Κυριάκος Χαραλαμπίδης

Εκκλησία της Παναγίας Κανακαριάς

Στο τυφλό τόξο πάνω από τη νότια είσοδο της εκκλησίας της Κανακαριάς απεικονίζεται σε τοιχογραφία η Θεοτόκος στον τύπο της Οδηγήτριας.

Εκκλησία της Παναγίας Κανακαριάς. Χτίστηκε στα ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής, η οποία καταστράφηκε κατά τις αραβικές επιδρομές. Σύμφωνα με τον Α. Παπαγεωργίου σώθηκε «μόνο η ασίδα που ενσωματώθηκε στον σημερινό ναό». Τα ψηφιδωτά αποτοιχίστηκαν από τον Α. Dikmen με καταστροφή μεγάλου μέρους αυτών και πρόκληση μεγάλων φθορών στα υπόλοιπα. Οι αρχαιοκάπηλοι αφαίρεσαν και τοιχογραφίες. Τα ψηφιδωτά επέστρεψαν στην Κύπρο το 1991 ύστερα από προσφυγή της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Εκκλησίας της Κύπρου στην αμερικανική δικαιοσύνη.

Υπάρχει ακόμη αυτό το κομμάτι από το ψηφιδωτό, ό,τι απόμεινε από την παλαική θλιμμένη ομορφιά.

Εκκλησία του Αντιφωνητή στην κατεχόμενη Καλογραία. Χτίστηκε στα τέλη του 12ου αιώνα. Οι τοιχογραφίες του ναού χρονολογούνται από τα τέλη του 12ου έως τα τέλη του 15ου αιώνα.

**Ο αρχάγγελος Μιχαήλ
στην αψίδα του ιερού**

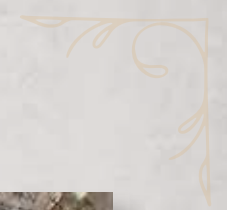
Εκκλησία Αγίου Θεμωνιανού, Λύση, 13ος αιώνας

Το εσωτερικό της εκκλησίας του Αγίου Θεμωνιανού στη Λύση μετά την αποτοίχιση των τοιχογραφιών από αρχαιοκάπηλους.

Η μονή της Παναγίας του Τοχνιού.
Χρονολογείται στα τέλη του 12ου αιώνα

Άγιος Φίλωνας Ριζοκαρπάσου
(πλησίον τα ερείπια της βασιλικής και του βαπτιστηρίου του 5ου μ.Χ. αιώνα)

**Άγιος Γεώργιος Αφέντρικας,
10ος-11ος αιώνας, Ριζοκάρπασο**

Παναγία Αφέντρικα, Ριζοκάρπασο

Αγία Ζώνη, 14ος αιώνας, μονόκλιτος ναός με τρούλο, Αμμόχωστος

Άγιος Γεώργιος των Ελλήνων, Αμμόχωστος

Αγία Σολομονή, Κώμα του Γιαλού

Οι τοιχογραφίες χρονολογούνται στον 10ο αιώνα. Η αποτοίχισή τους έχει καταστρέψει σε μεγάλο βαθμό, τα μοναδικής αξίας βυζαντινά έργα.

Βυζαντινός Ναός Αγίου Προκοπίου, στη Σύγκραση.
Χτίστηκε σε ερείπια βασιλικής του 6ου αιώνα

Αγία Μαύρη, Ριζοκάρπασο, 11ος-12ος αιώνας

Εκκλησία της Αγίας Μαύρης, στο Ριζοκάρπασο. Χτίστηκε τον 12ο αιώνα και είναι μονόκλιτη καμαροσκέπαστη. Σώζονται υπολείμματα τοιχογραφίας του 12ου αιώνα και άλλες μεταγενέστερες τοιχογραφίες (Άγιος Γεώργιος, Αρχάγγελος Μιχαήλ, Η Θεοτόκος μεταξύ των Αρχαγγέλων κ.ά.). Εκτός από τη φθορά του χρόνου, τοιχογραφίες έχουν αποτοικιστεί μετά την κατάληψη του Ριζοκαρπάσου από τον τουρκικό στρατό.

Κάποιες 12ου αιώνα, δύσκολα διακρίνονται. Η Ελένη που δεν ήξερε γι' αυτό το εκκλησάκι στο χωριό της, κοιτάζει επίμονα τον Άη Γιώργη έφιππο, δεξιά από την είσοδο. Η ομορφιά του προσώπου του, η πλούσια ενδυματολογία, το άλογο και όλα τ' άλλα, παρά τα ξεθωριασμένα χρώματα, συνθέτουν ένα μαγευτικό σύνολο.

Επιστρέφουμε στο σπίτι της κυρίας Παλεπούς και της δίνουμε το κλειδί. Το πρόσωπό της χαραγμένο από τον χρόνο, όχι τον οποιονδήποτε χρόνο. Το χαμόγελο πολύ δύσκολα διαγράφεται στα χείλη της. Το τσεμπέρι κρύβει τ' άσπρα μαλλιά της, τα γερασμένα μάτια της σε κοιτούν σαν μικρού παιδιού. «Περιμένω τριάντα χρόνια να έρτουν και δεν ήρταν. Θα τους περιμένω όσον καιρόν θα είμαι ακόμα ζωντανή να έρτουν. Να τες διορθώσουν τες εικόνες στους τοίχους. Και τον καβαλλάρην άγιον που είναι πολλά όμορφος», μάς λέει.

από τη συλλογή διηγημάτων

Με ευλάβεια και με λύπη, Λεύκιος Ζαφειρίου

Τοιχογραφία του Αγίου Γεωργίου,
Αγίας Μαύρης

Η Θεοτόκος μεταξύ των Αρχαγγέλων,
τοιχογραφία στο θολωτό ημισφαίριο
του ναού Αγίας Μαύρης στο Ριζοκάρπασο

Μονή Αγίου Γεωργίου Σακκά, Γιαλούσα, 11ος-12ος αιώνας.
Ο ναός είναι μονόκλιτος καμαροσκεπής

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου στα Γαστριά

Παναγία Θεοτόκος, Τρίκωμο. Δίκλιτος ναός

Το νότιο κλίτος είναι του 12ου αιώνα και το βόρειο του 15ου αιώνα. Σώζονται εξαιρετικές τοιχογραφίες στην αψίδα του Ιερού και στον θόλο.

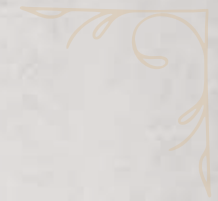
Παναγία Περγαμιώτισσα, Ακανθού

Παναγία Κυράς, Λιβάδια Καρπασίας

Κιονόκρανα σε εστιατόριο εποίκου στον Άγιο Φίλωνα

κοιτώντας τη μετέωρη θλίψη της Ιστορίας

Κι όλα αυτά τα χρόνια ένας αόρατος μηχανισμός καταστρέφει
ακόρεστα ό,τι θα θύμιζε τον κόσμο της Κύπρου.

Λεύκιος Ζαφειρίου

Μονή Παναγίας Αυγασίδας. Ο ναός είναι του 12ου αιώνα (νότιο κλίτος) και του 15ου αιώνα (βόρειο κλίτος). Σώζονταν τοιχογραφίες όπως ο Παντοκράτορας του 15ου αιώνα και φορητές εικόνες. Σύμφωνα με τον θεολόγο-Βυζαντινολόγο κ. Ανδρέα Φούλια, ύστερα από έρευνά του, η μονή καταστράφηκε ολοσχερώς στις 14 Αυγούστου 1974 από τον τουρκικό στρατό. Στο Βυζαντινό Μουσείο στη Λευκωσία σώζονται φορητές εικόνες, οι οποίες μεταφέρθηκαν εκεί για συντήρηση (Θεοτόκος Γλυκοφιλούσα του 16ου αιώνα, Χριστός του 1729).

Απόστολος Βαρνάβας
Μονή στην κατεχόμενη επαρχία Αμμοχώστου

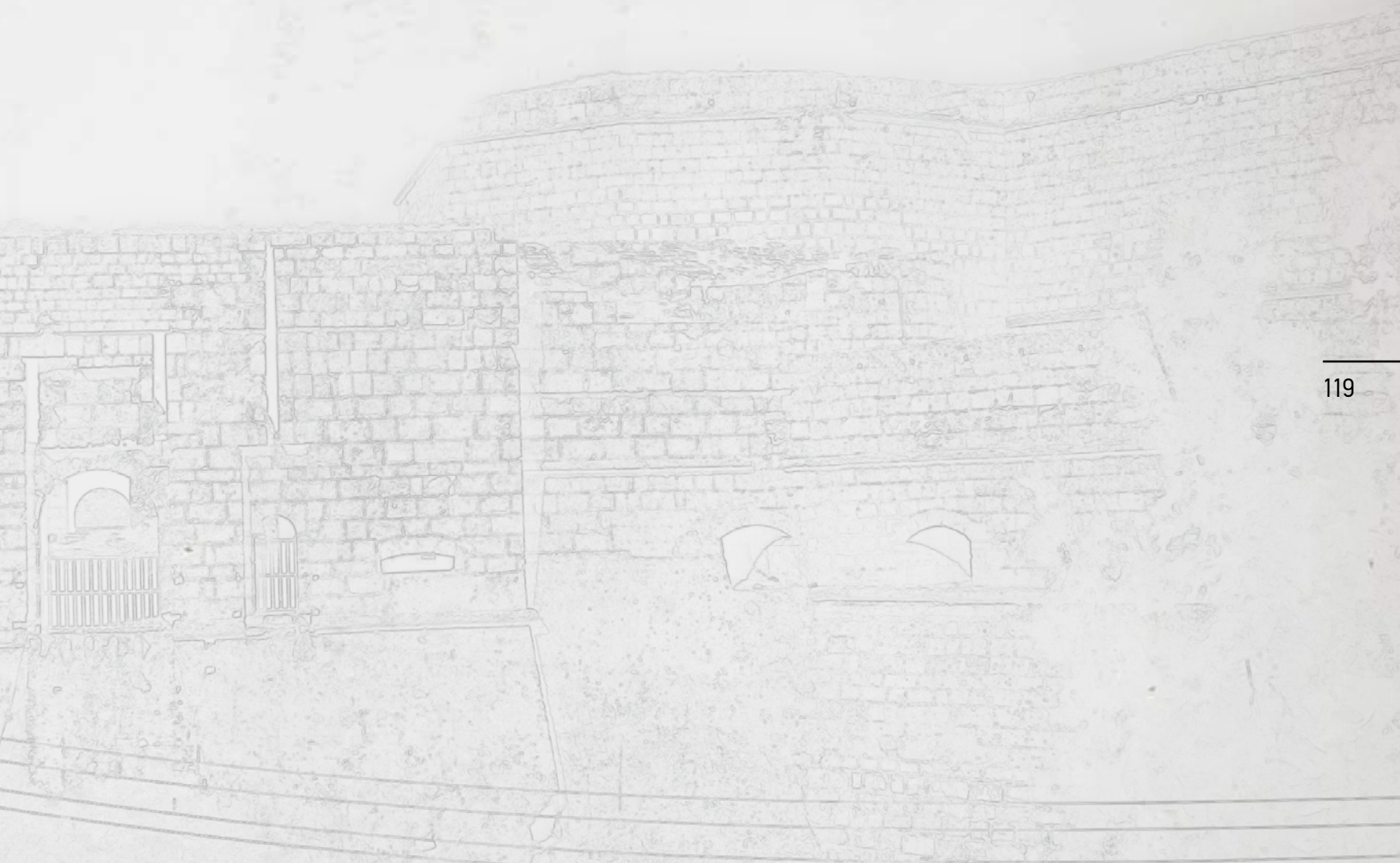
Υπέρογκες αρχιτεκτονικές•

Λαρίων Φαμαγκούστα Μπουφαβέντο

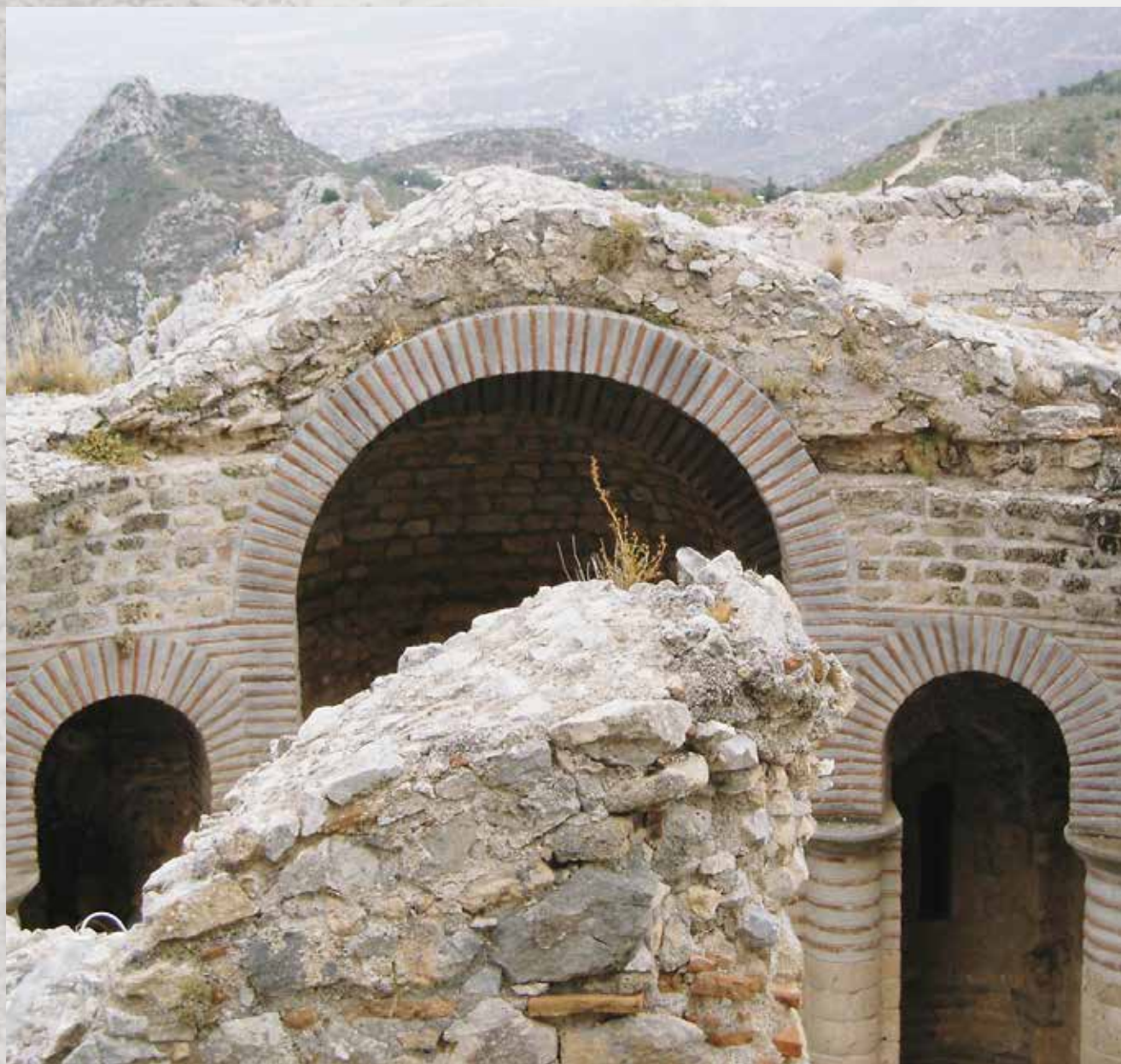
σχεδόν σκηνικά

Νεόφυτος ο έγκλειστος μιλά, Γιώργος Σεφέρης

Στην κατεχόμενη Κύπρο υπάρχουν μεσαιωνικά κάστρα και εκκλησίες που χτίστηκαν από τους Βυζαντινούς, τους Φράγκους και Ενετούς. Σημαντικότερα είναι ο Άγιος Ιλαρίωνας, το Βουφαβέντο και η Καντάρα.

Άγιος Ιλαρίωνας

...σαν τη βουνοσειρά της Κερύνιας
που σήμερα την αγγίζεις με το χέρι σου,
που σήμερα σκύβει απάνω απ' το σπίτι σου...
κι αύριο είναι μίλια μακριά,
σαν την ανεξήγητη, λέω, βουνοσειρά της Κερύνιας
που σήμερα είναι
κι αύριο δεν είναι...

Γράμματα στη Μητέρα, Κώστας Μόντης

Τα τείχη της Αμροχώστου

Σε μια πατρίδα
φερειπείν ανάπηρη
στις γάζες

Ριζοκάρπασο, Λεύκιος Ζαφειρίου

ατενίζει τα βενετικά τείχη
χωρίς να ονειρεύεται τίποτε
ούτε την Πύλη του Οθέλλου
ούτε τα ερωτικά σονέτα του Σαίξπηρ
ούτε τη Δυσδαιμόνα να στέκεται
στις πολεμίστρες

Η Αμμόχωστος σε όνειρο, Λεύκιος Ζαφειρίου

Λίγο ακόμα

θα ιδούμε τις αμυγδαλιές ν' ανθίζουν

τα μάρμαρα να λάμπουν στον ήλιο

τη θάλασσα να κυματίζει

λίγο ακόμα,

να σηκωθούμε λίγο ψηλότερα.

Κατευθυνόμαστε προς το Γυμνάσιο. Θα λειτουργήσει ξανά, αφού έμεινε κλειστό για είκοσι εννέα χρόνια, στον χώρο του παλιού Παρθεναγωγείου. Περνάμε απ' την πλατεία όπου δεσπόζουν ο Άγιος Συνέσιος και το καινούργιο τζαμί. Στρίβουμε αριστερά και παίρνουμε την ανηφόρα για το σχολείο. Η πρόσοψή του σε ύψωμα, με κεραμίδια, και τα περιστέρια να γυροφέρνουν στη στέγη και στις φοινικιές. Στα δεξιά η ταμπέλα, πρώτα στα τούρκικα κι από κάτω στα ελληνικά «Γυμνάσιο Ριζοκαρπάσου». Πολύς κόσμος στο προαύλιο.

Πολλά κανάλια, ελληνικά, τούρκικα και άλλα. Δημοσιογράφοι και φωτορεπόρτερ έχουν καταλάβει τον χώρο από νωρίς. Είναι ένας κύριος με κάτι χαρτιά στα χέρια. Μας πλησιάζει και μας ρωτάει με σπαστά ελληνικά αν είμαστε καθηγητές, τα ονόματά μας, τι ειδικότητα έχουμε και κάτι γράφει.

Μπαίνουμε σε μian αίθουσα διδασκαλίας. Δυο μαθητές κι επτά μαθήτριες κάθονται στα θρανία. Οι φωτορεπόρτερ με τα φλας κι οι κάμερες δε σταματούν να τραβάνε πλάνα. Έχει έρθει κι ο κύριος με τα χαρτιά, κρατάει κι αυτός μια φωτογραφική μηχανή και κάνει τη δουλειά του. Είναι της ασφάλειας του στρατού, όπως μου είπαν αργότερα. Τα παιδιά δεν θέλουν να μιλήσουν. Είναι σε δύσκολη θέση. Ύστερα ο ήχος από ένα καμπανάκι σημαίνει την έναρξη της λειτουργίας του σχολείου και βγαίνουμε στην αυλή. Μαζευόμαστε μαθητές και καθηγητές και βγάζουμε μια αναμνηστική φωτογραφία. Έχουμε σχεδόν τον ίδιο αριθμό, μαθητές και διδακτικό προσωπικό. Στην αυλή περιφέρονται αυτοί των Μυστικών Υπηρεσιών του κατοχικού στρατού.

από τη συλλογή διηγημάτων

Με ευλάβεια και με λύπη, Λεύκιος Ζαφειρίου

Είναι το ρημαγμένο Δημοτικό Σχολείο
στην Αγία Τριάδα
με τις ετοιμόρροπες αίθουσες διδασκαλίας
είναι οι άδειοι μαυροπίνακες
και το πέτρινο συντριβάνι
χωρίς νερό
στην αυλή του

Η θλίψη του απογεύματος, Λεύκιος Ζαφειρίου

Δημοτικό Σχολείο στην Αγία Τριάδα

Δημοτικό Σχολείο
Ριζοκαρπάσου

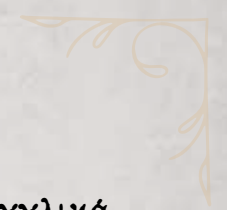
Ώρα μαθήματος, σχολική χρονιά 2004-2005

132

Γυμνάσιο Ριζοκάρπασου

Έρχονται τα Ηνωμένα Έθνη, μια γυναίκα μιλάει στ' αγγλικά και ζητάει να φέρουν τα παιδιά της Γ' τάξης τα βιβλία της λογοτεχνίας. Οι κατοχικές «αρχές» δεν πρόλαβαν να λογοκρίνουν το βιβλίο. Η κυρία των Ηνωμένων Εθνών παίρνει ένα-ένα τα βιβλία και ξεσκίζει τις σελίδες που αναγράφονται σ' ένα έγγραφο του τουρκικού στρατού. Η Χρυσοβαλάντη, μια μαθήτρια της Β' τάξης, παρακολουθεί τη σκηνή. Τα μάτια της έχουν βουρκώσει. Ένας καθηγητής την απομακρύνει. Η μαθήτρια κάθεται σ' ένα σκαλοπάτι προς τη μεριά του κήπου. Δεν ξέρεις αν κλαίει ή αν κοιτάει στο βάθος τον ορίζοντα του δικού της τόπου που πια δεν της ανήκει...

από τη συλλογή διηγημάτων
Με ευλάβεια και με λύπη, Λεύκιος Ζαφειρίου

ΣΤ' Τάξη Γυμνασίου Ριζοκαρπάσου, 2005-2006

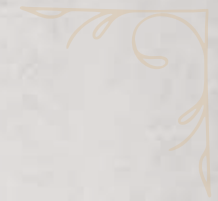

Και δεν είμαστε εντελώς βέβαιοι για το τι ακριβώς σημαίνει
η παρουσία μας εκεί·
είμαστε λοιπόν εκεί για να κρατήσουμε φωτεινή μια χαραμάδα
δίκαιης εξέλιξης·
είμαστε εκεί γιατί έτσι είναι το φυσικό και το δίκαιο.
Μακάρι η παρουσία μας να σημάνει κάτι καλύτερο για όλους.

Γεωργία Μηνά
(Πρόεδρος Μαθητικού Συμβουλίου Γυμνασίου Ριζοκαρπάσου)

Οι μαθητές των σχολείων Ριζοκαρπάσου, 2005

...Και την πρώτη χρονιά είπαμε να γιορτάσουμε την
28η Οκτωβρίου. Είχαμε κάποιες φωτογραφίες, τα παιδιά έφεραν
κρυφά στις τσάντες τους δάφνη και μ' αυτήν, αφού έκλεισαν
την πόρτα της αίθουσας, στόλισαν τις φωτογραφίες του
Δαβάκη, του Μανώλη Γλέζου και άλλων. Κι' όταν τέλειωσαν
η ομιλία και τα τραγούδια, στο τέλος της γιορτής, πολύ σιγανά,
είπαν τον Εθνικό Ύμνο.

από τη συλλογή διηγημάτων
Με ευλάβεια και με λύπη, Λεύκιος Ζαφειρίου

Έπρεπε να φυλάμε τους νεκρούς μας

και τη δύναμή τους...

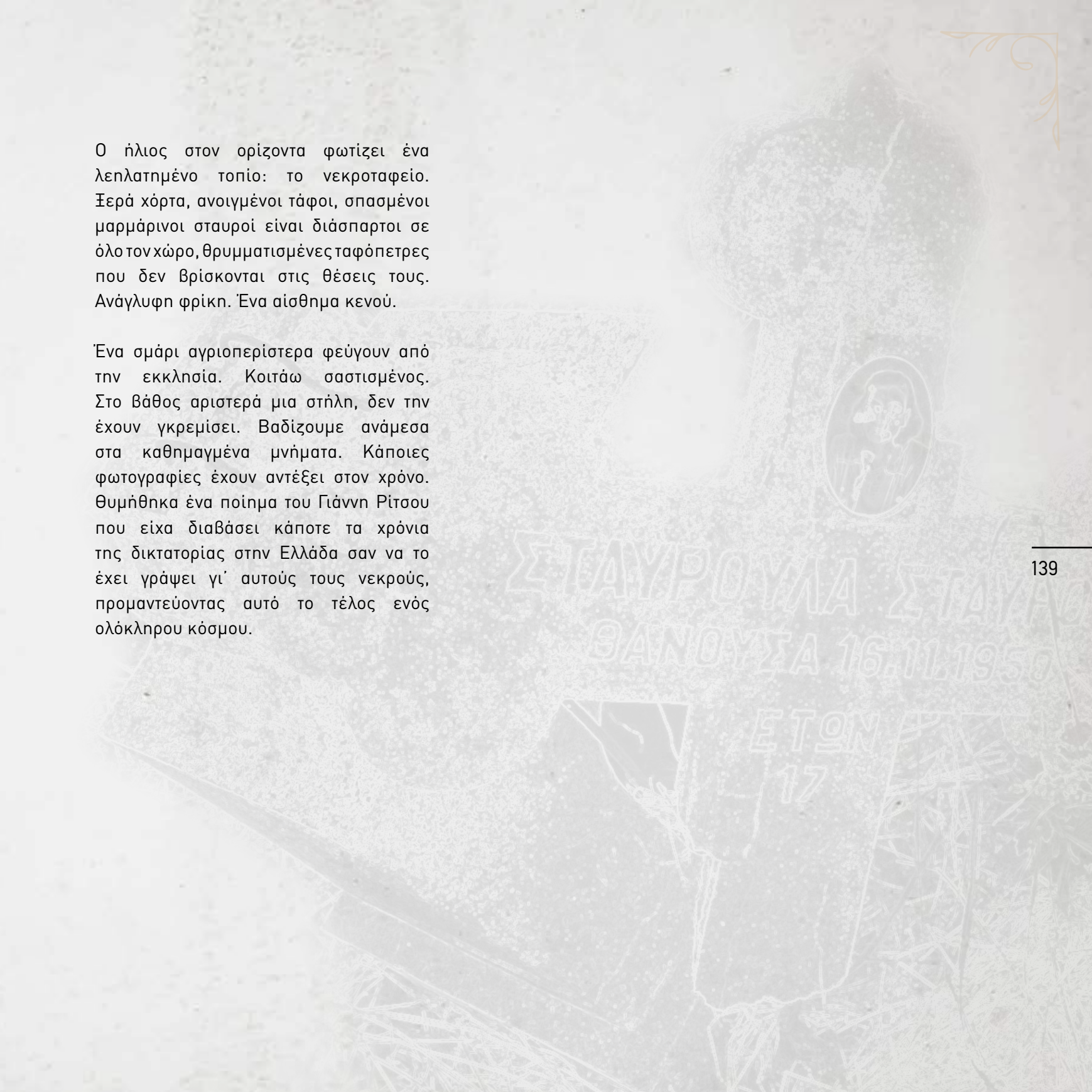
...Πώς πια θα ζούσαμε

χωρίς τα σπίτια, τα έπιπλα μας,

τα χωράφια μας, χωρίς, προπάντων,

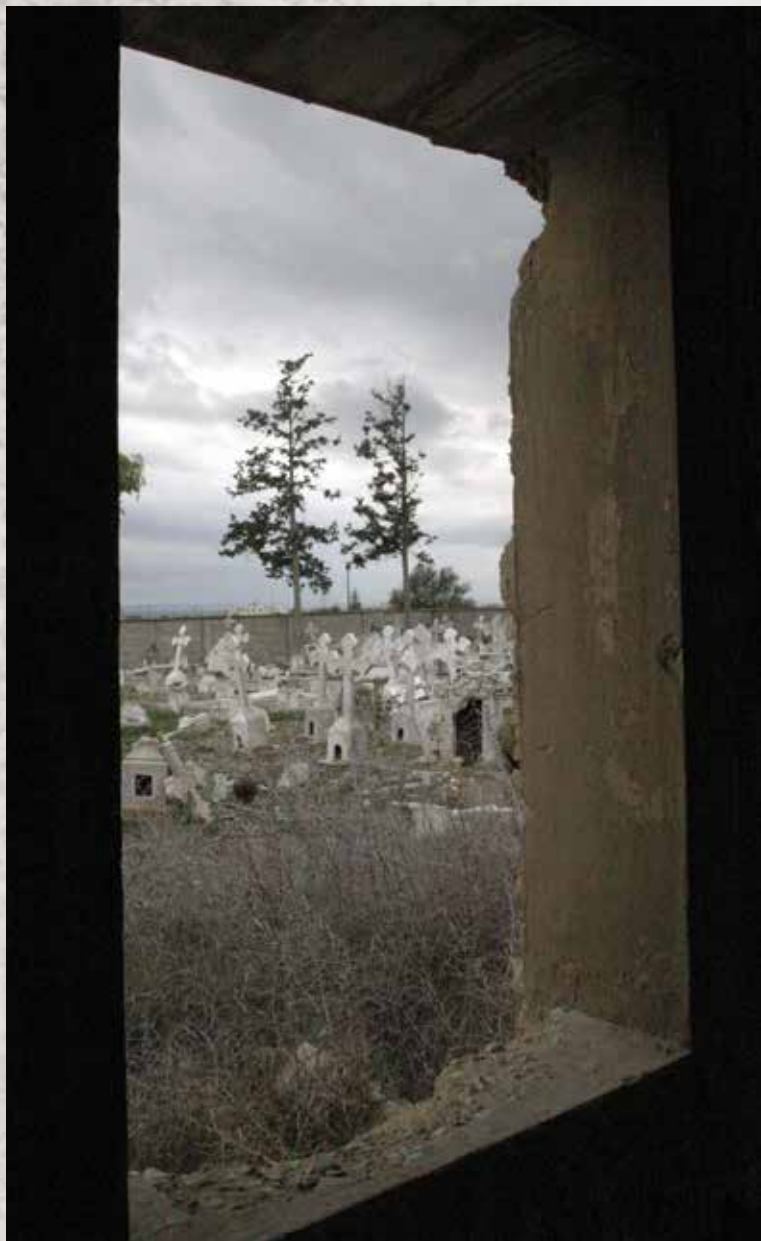
τους τάφους των προγόνων μας...

Οι τάφοι των προγόνων μας, Γιάννης Ρίτσος

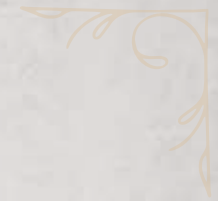

Ο ήλιος στον ορίζοντα φωτίζει ένα λεπλατημένο τοπίο: το νεκροταφείο. Ξερά χόρτα, ανοιγμένοι τάφοι, σπασμένοι μαρμάρيني σταυροί είναι διάσπαρτοι σε όλο τον χώρο, θρυμματισμένες ταφόπετρες που δεν βρίσκονται στις θέσεις τους. Ανάγλυφη φρίκη. Ένα αίσθημα κενού.

Ένα σμάρι αγριοπερίστερα φεύγουν από την εκκλησία. Κοιτάω σαστισμένος. Στο βάθος αριστερά μια στήλη, δεν την έχουν γκρεμίσει. Βαδίζουμε ανάμεσα στα καθημαγμένα μνήματα. Κάποιες φωτογραφίες έχουν αντέξει στον χρόνο. Θυμήθηκα ένα ποίημα του Γιάννη Ρίτσου που είχα διαβάσει κάποτε τα χρόνια της δικτατορίας στην Ελλάδα σαν να το έχει γράψει γι' αυτούς τους νεκρούς, προμαντεύοντας αυτό το τέλος ενός ολόκληρου κόσμου.

Το νεκροταφείο στη Γύψου

η χωμάτινη λήκυθος που παλλόταν βυθισμένη
σε πικροδάφνες κατάλευκη καθρεφτίζεται στ' ακρογιάλι
πάνω από τα πεύκα πάνω από τις πέτρες
και τη λιγνή βλάστηση
πλάι στην άγονη σκουριά
και τη γύψινη ασχήμια

Λεύκιος Ζαφειρίου

Ο τάφος του ποιητή
Τεύκρου Ανθία στην Κοντέα

Ο τάφος του Πάτροκλου Α. Κόκκινου στη Λύση.
Έπεσε μαχόμενος σε ηλικία 20 ετών σε μάχη με
Άγγλους στρατιώτες, στη γενέτειρά του Λύση στις
10 Φεβρουαρίου 1957

Είναι η μαθήτριά που πηγαίνει
κι ανάβει τον τάφο του Πετράκη
Γιάλλουρου, είναι τα παιδιά που
ακούν για πρώτη φορά τα ονόματα
του Σολωμού και του Κάλβου, είναι τα
ίδια παιδιά που μαζεύουν τα κυκλάμινα
απ' τον κήπο του σχολείου και τα
εναποθέτουν στους τάφους των δύο
παλληκαριών που σκότωσαν οι Άγγλοι.

από τη συλλογή διηγημάτων
Με ευλάβεια και με λύπη,
Λεύκιος Ζαφειρίου

Το νεκροταφείο στο Ριζοκάρπασο

Το νεκροταφείο στο Τρίκωμο

Λευκόνειο. Ο τάφος των δολοφονημένων από την αποικιακή αστυνομία στις 25 Μαρτίου 1945

Το νεκροταφείο στην Άσσια

Ο τάφος του Ανδρέα Παρασκευά που δολοφονήθηκε από τους Άγγλους, όπου είναι θαμμένο και το παιδί, ο Σωτηράκης Κωνσταντίνου ο οποίος σκοτώθηκε την ίδια μέρα (2/7/1956) στην Κώμα του Γαλού.

Το νεκροταφείο στη Γαλούσα

Παλιότερα

ο χρόνος σε μυρωμένα γιασεμιά

εκάθετουν και τώρα εννόησα

τι φρίκη ανάγλυφη κουρνιαάζει

μέσα μου

καθότι φθόγγοι ξεκολλάνε

από τη γλώσσα μου

Αμμόχωστος

Κερύνεια

Πενταδάκτυλος

Περιστερώνα

Μια Μηλιά

Κυθρέα.

*Δήλωση Της Μάνας Του Γρηγόρη Αυξεντίου
Λίγο Πριν Πεθάνει Ή Ωδικά Πτηνά
Υπερίπτανται Της Αθήνας,
Λεύκιος Ζαφειρίου*

ΑΡΧΗΤΟΣ Δ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ

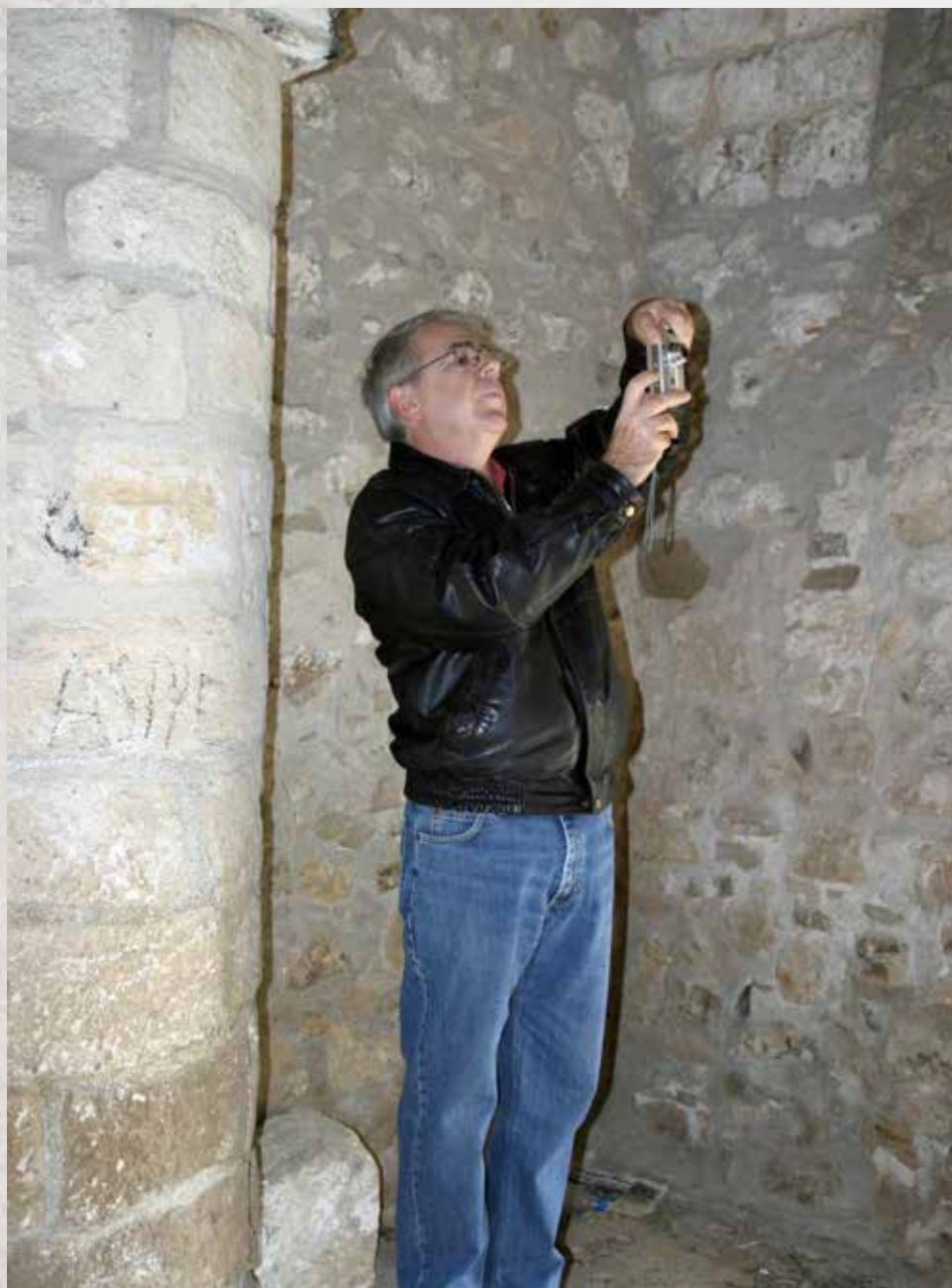
ΧΟΜΑΤΑ

ΜΑΤΟΜΕΝΑ

ΚΥΠΡΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ
ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΒΗΛΗΣ Ο ΜΥΡΙΑΚΗ

ΗΒΟΥΛΟΙ Κ ΑΟΖΤΤ

Ο Αρχαιολόγος

Βιογραφικό

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου γεννήθηκε στη Λάρνακα το 1948. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών τα χρόνια 1968-1973. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του, επέστρεψε στην Κύπρο το 1974. Εργάστηκε σε σχολεία της μέσης εκπαίδευσης, στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου και τη διετία 2004-2006 στο υπό τουρκική κατοχή Γυμνάσιο του Ριζοκαρπάσου.

Πρώτη του ποιητική συλλογή, τα *Ποιήματα*, εκδόθηκε το 1975. Η δεύτερη ποιητική συλλογή του, *Σχεδόν μηδίζοντες*, εκδόθηκε το 1977 και τιμήθηκε με το Κυπριακό Κρατικό Βραβείο Νέου Λογοτέχνη. Ακολούθησαν οι ποιητικές συλλογές *Απομαγνητοφώνηση* (1978) και *Ο μιγάδας άγγελος* (1980). Η συλλογή ποιημάτων του *Η θλίψη του απογεύματος* (2007) τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης του Υπουργείου Παιδείας Κύπρου. Η ποίηση του ανθολογείται στον συγκεντρωτικό τόμο *Ποιήματα 1964-2010* (2011).

Στην πεζογραφία εκδόθηκε η νουβέλα του *Οι συμμορίτες* (1983) και η συλλογή διηγημάτων *Με ευλάβεια και με λύπη* (2013), τα οποία τιμήθηκαν με κρατικά βραβεία.

Ιδιαίτερα σημαντική πτυχή της της προσφοράς του Λεύκιου Ζαφειρίου στην έρευνα και τη μελέτη της λογοτεχνίας αποτελεί η συστηματική ενασχόλησή του με το έργο του εμβληματικού νεοέλληνα ποιητή Ανδρέα Κάλβου. Στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Γλασκώβης το 2003 εντόπισε, με τη βοήθεια του μαθητή του Τεύκρου Χαχολιάδη, τη λανθάνουσα ωδή του Ανδρέα Κάλβου *Ελπίς πατρίδος* (πρώτη έκδοση 1819, Λονδίνο) την οποία εξέδωσε με σημειώσεις. Το βιβλίο του *Ο βίος και το έργο του Ανδρέα Κάλβου* (1792-1869) τιμήθηκε με το Βραβείο Δοκιμίου της Ακαδημίας Αθηνών-Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη (2006).

Από το 2007-2013 εργάστηκε για τη συγκέντρωση και έκδοση της Αλληλογραφίας του Ανδρέα Κάλβου από το Μουσείο Μπενάκη, η οποία κυκλοφόρησε σε δύο τόμους το 2014. Στο διάστημα 2008-2018 δημοσίευσε κείμενα με νέα στοιχεία για τη ζωή και την αλληλογραφία του Κάλβου. Ορισμένα συμπεριέλαβε στο έργο *Παραλειπόμενα και συμπληρώματα στη βιογραφία του Ανδρέα Κάλβου*, (Εκδόσεις Εν Τύποις, Λευκωσία, 2018).

Ποιήματα, κείμενα και μελέτες του για τη λογοτεχνία δημοσίευσε σε πολλά ελλαδικά και κυπριακά περιοδικά, εφημερίδες, συλλογικές εκδόσεις, πρακτικά συνεδρίων κ.ά.

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου έφυγε από τη ζωή στις 19 Φεβρουαρίου 2022.

Στοιχεία Έκδοσης

Εκδότης

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Συντονισμός έκδοσης

Αντωνία Σωκράτους Πεδόνε

Επιμέλεια έκδοσης

Αντωνία Σωκράτους Πεδόνε, Λειτουργός Τύπου και Πληροφοριών
Μαρίνα Ροδοσθένους, Εκπρόσωπος Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Γλωσσική επιμέλεια:

Αντωνία Σωκράτους Πεδόνε

Επιμέλεια φωτογραφιών:

Χρίστος Αβραμίδης

Σχεδιασμός:

Design For Life Ltd

Εκτύπωση:

Κώννος Λτδ

Το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, εκδότης του βιβλίου, εκφράζει την εκτίμησή και ευγνωμοσύνη του προς το Γραφείο Επιτρόπου Προεδρίας και προς όλα τα άτομα, τα οποία συνέβαλαν στην υλοποίηση αυτού του έργου:

Γιώργο Κ. Μύσηρη

Ισμήνη Χαχολιάδου

Μιχάλη Μικέλη Παντελή

Νάτια Χαραλαμπίδου

Δέσποινα Νικολάου

Φωτογραφίες:

Οι φωτογραφίες είναι από το προσωπικό αρχείο του Λεύκιου Ζαφειρίου και τα άτομα εν ζωή που απεικονίζονται ενημερώθηκαν για τη χρήση των φωτογραφιών για τους σκοπούς της παρούσας έκδοσης και αποδέχτηκαν.

Г.Т.П. 016/2023-1.200

ISBN: 978-9963-50-491-6
www.publications.gov.cy